

DEN "FORSVUNDNE" PRODUKTIVITET

En analyse af J. P. Jacobsens 'Niels Lyhne'

Indhold:	Stemningsarbejde
BESKRIVELSESPARAT	Endnu et "fald"
Afgrænsning af analysen	NL – GERDA
Praksismodellen	Den uskyldiggjorte kvinde
Den hierarkiserede praksismodel	Nederlag
Åbning af værkbeskrivelsen	KUNSTPROBLEMATIKKEN
'Idealitet vs realitet'	Udsigeligheden
A-B-kombinatorikken	Eriks billeder
MILIEUFORKLARINGEN OG DEN	Konklusion
BIOLOGISKE FORKLARING	DEN RELIGIØST-FILOSOFISKE
BARNDOMMEN	PROBLEMATIK
Edele – Bigum	Kristendommen
Edele – NL	"Det nye"
Metaforik	Ateismen
NL – Erik	AFSLUTNINGEN
NL – FRU BOYE	Resumé
Atelierscenen	NL's religiøst-filosofiske "fald"
Afgrænsning af A(B)	SEKSUALITETEN
Første besøg	Ekstern sammenhæng
Fastlåsning til A(B)	Intern sammenhæng
Afskeds scenen	Kunstproblematikkens seksuelle karakter
FENNIMORE – ERIK	Den religiøst-filosofiske problematik
Den truede forelskelse	seksuelle karakter
"Faldet"	SAMMENFATNING
NL – FENNIMORE	Oversigt over A-B-manifestationerne
Udgangspunkt	Dualitetstænkningen og tekstproduktiviteten

BESKRIVELSESPARAT

Afgrænsning af analysen. Den følgende analyse af 'Niels Lyhne'¹ beskæftiger sig så godt som udelukkende med tematiske og metaforiske strukturer. Bogens forløb, dens narrative strukturer inddrages kun i beskedent omfang, uden at jeg dog af den grund anser dem for uvæsentlige eller lidende af mangel på signifikans. En anden afgrænsning af beskrivelsen består i, at ikke alle tekstafsnit er behandlet. Heller ikke i dette tilfælde skyldes det, at de pågældende afsnit fralægges betydning. Derudover har jeg udeladt alle de utallige henvisninger til J. P. Jacobsens øvrige forfatterskab, som kunne være nærliggende i forbindelse med analysen.

¹ Herefter forkortet 'NL' som betegnelse for romanen, mens NL betegner romanpersonen.

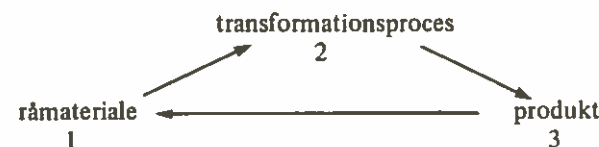
Alle tre afgrænsninger sker af pladshensyn, og det der skal gives plads til, er en tekstnær anvendelse af nogle af den nyere semiotiks beskrivelsesredskaber. Mere præcist foretager jeg en konkret litterær investering af og et viderearbejde med en model over samfundsformationen, som Per Aage Brandt har opstillet. I baggrunden ligger endvidere Goux' numismatik (1), samt hermed Marx, Freud og Derrida.

Praksismodellen. 'Niels Lyhne' er dels produkt af en historisk specifik ideologisk praksis, dels indgår den i en praksis af samme karakter her og nu. I den følgende beskrivelse af den betydningsstrukturering, som bogen er, vil begge disse sammenhænge blive inddraget – den første som baggrund, den anden som bevæggrund for en beskæftigelse med 'NL'. Forinden er det imidlertid nødvendigt kort at gøre rede for den teori, som allerede den første periode kræver et vist bekendtskab med for at blive rigtig forståelig.

Teorien er i hovedlinierne formuleret i Per Aage Brandts artikel *Historien, Friheden, Teksten*, hvor Althusers praksisbegreb bliver kommenteret, bearbejdet og videreudviklet. Som det dér sker, vil jeg her beskrive hvad praksis er ved hjælp af et Althusser-citat:

"Ved *praksis* i almindelighed vil vi forstå enhver *transformationsproces*, der forvandler et bestemt givet råmateriale til et bestemt *produkt*, en transformation, der effektueres ved et bestemt menneskeligt arbejde, og som gør brug af bestemte ("produktions-") midler. I enhver praksis, der anskues på denne måde, er det *determinerende* moment (eller element) i processen hverken råmaterialet eller produktet, men praksis i snæver forstand: selve momentet af *transformationsarbejde* der i en specifik struktur gør brug af mennesker, redskaber og en teknisk metode til anvendelse af disse redskaber" (Louis Althusser: For Marx, p. 140).

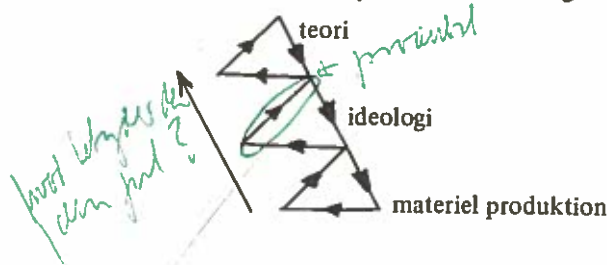
Praksis kan meget oplagt beskrives i en trekantografi:

Den hierarkiserede praksismodel. I første omgang kan modellen anvendes til beskrivelse af den "mest materielle" praksis, det produktive, helt håndgribelige fysiske arbejde med frembringelse af vareprodukter. Men også på et andet niveau foregår der et arbejde, som kan beskrives med samme trekantede praksismodel. Dette andet niveau, jeg sigter til, kan kaldes det ideologiske. Det afviger ikke fra det første ved at være

immaterielt el. lign., den ideologiske praksis er materiel ligesom den basale økonomiske, men dens materialitet er specifikt en tekstualitet: en produktion af betydningssystemer, materielle og håndgribelige. Immaterielle eller på anden måde mystiske, ideale betydningssystemer eksisterer ikke; højst nogle, der foregiver at være det, eller nogle, der taler om dem som eksisterende.

Foruden den materielle produktion og den ideologiske praksis kan man operere med en teoretisk praksis. For at karakterisere denne er det nødvendigt at betragte den fremkomne praksishierarkisering i sin helhed:

Den teoretiske praksis beskriver både det, der foregår i den materielle produktion og det, der foregår i den ideologiske; men den er kun styret af den materielle, ikke af den ideologiske. Hvordan denne styring nærmere skal beskrives står det tilbage at præcisere. Imidlertid går styringen ikke blot nede fra og op, men også omvendt, således at der er en dialektik mellem den øverste og den nederste trekant, og i denne dialektik ligger muligheden for at få det hele til at flytte sig, for at revolutionere den givne samfundsformation. Eksempelvis kan Marx' økonomiske teori betragtes som en teoretisk beskrivelse af den kapitalistiske materielle produktion. Den er teoretisk og ikke-ideologisk i den forstand, at den står i det nævnte dialektiske forhold til sit emne, hvilket gør, at den kan fungere som udgangspunkt for en ændring af den beskrevne produktion og dermed af samfundstotaliteten. I modsætning hertil åbner den borgerlige økonomi højst mulighed for en retoucheret reproduktion af det eksisterende, hvilket gør den til en ideologisk praksis. Derfor udgør Marx' skrifter en trussel mod den specifikke ideologiske praksis, der hedder den borgerlige økonomi. På samme måde vil en virkelig tekstteori kunne true den herskende ideologi, hvis fornemste opgave er dels at fortie, dels at forvrænge det, der foregår i den materielle produktion. Dette er imidlertid det teoretiske praksisprodukts ene funktion, dets andet er at indgå i en ny teoretisk praksis, at deltage i det videre teoretiske transformationsarbejde. Hermed er nævnt det væsentlige træk ved de tekstuelle praksisser, at deres produkter både kan virke udad, d.v.s. indgå som produktionsmiddel i trekanten nedenunder, og indad, d.v.s. indgå i et nyt transformationsarbejde på samme praksisniveau.

Åbning af værkbeskrivelsen. 'NL' er produktet af en helt specifik ideologisk praksis, en produktion, hvori J.P.Jacobsen er producent og hans oplevelse, opfattelse, registrering af verden er råmateriale. Det skulle umiddelbart være klart, at råmaterialet i en sådan produktion ikke foreligger purt og rent, men at der forud ligger et kompleks af ideologiske produktioner og produkter, som programmerer det, den skrivende går i gang med. Opmærksomheden på denne programmering hæver betragtningen ud af enhver tendens til individualisering af perspektivet. En anden lige så væsentlig side er, at den skrivende som ideologi-praktiserende ikke starter på ét sted på ét bestemt tidspunkt, men har bevæget sig i et ubegrænset antal specifikke ideologiske praksisser, som allerede fra første færd har struktureret hans arkiv af ideologiske produkter, bl.a. på den måde at en tidligt indarbejdet censurinstans har foretaget og foretager en sortering, som virker ind på enhver senere praksis.

På sin vis oploses værkgrænsen således i den ene ende, det øjeblik den forudgående produktion inddrages. Det samme sker i den anden ende, når man ser på værkets videre skæbne, efter at det som produkt er kommet ud i den ideologiske kommunikation: det bevæger sig ikke som en strikt afgrænselig enhed, en ideologisk pakke, der fortæres helt og på én gang af modtageren. Snarere partikulariseres det i betydningsstrukturer, der går deres egne veje indtil de finder sammen med "ligesindede" i modtagerens arkiv af ideologiske produkter, blandt de bevidste eller, hyppigere, blandt de ubevidste.

Konsekvensen af denne betragtning må være at åbne værkbeskrivelsen, sådan at den åbenlyst kan foregå som en relationering af manifesterede betydningsstrukturer med andre ideologiske ditto. Dette skulle dog ikke udelukke, at beskrivelsen i sidste ende kan samles igen, især da det nu vil ske ud fra den nævnte relationering.

'Idealitet vs realitet'. 'NL' manifesterer med overdådig redundans en række homologe modsætninger: 'idealitet vs realitet' 'immaterialitet vs materialitet', 'ånd vs materie', 'sjæl vs legeme' og endelig ikke mindst de rumlige figurationer 'op, oppe vs ned, nede'. Beskrivelsen af 'NL' vil bl.a. gå ud på at påvise, at alt i 'romanen' er struktureret over denne læst. For at en sådan påvisning kan have interesse er det imidlertid nødvendigt at gøre opmærksom på, hvad denne specifikke strukturering betyder. Den relevante måde at gøre det på, er at angribe den med en model, der hører hjemme i en teori om samfundet, dets materielle og tekstuelle praksisser. Det kan lade sig gøre ved at læse den repræsentative 'idealitet vs realitet'-kategori ind i den ideologiske praksistrekant i den hierarkiserede model. Det kommer herved til at fremgå, at 'idealiteten' er et produkt af en ideologisk produktion, hvis råmateriale er en oplevelse af verden, en oplevelse, som bl.a. p.g.r.a. sin umiddelbarhed og ikke åbenlyse bearbejd-

ning kaldes 'realiteten' Oplevelsen er naturligvis ikke i besiddelse af nogen primær, ren, ægte karakter, den er programmeret af det ideologiske arkiv og således direkte sammenhængende med den generelle ideologiske praksis. Dette er imidlertid langt fra det eneste, som 'idealitet vs realitet'-kategorien fortier. Den, fortier først og fremmest, at 'idealiteten' er resultat af en produktion, idet den som enhver anden universel binarisme, udelukker instans 2. Det gør den af nødvendighed: 'idealiteten' kan af hensyn til sin ophøjede "autonomi" ikke tåle at fremstå som produkt af et transformationsarbejde. Herved ville mystificeringen forsvinde og modsigelsen i af et materielt (tekstuelt) råmateriale at frembringe et angiveligt immaterielt, ikke-tekstuelt produkt ville træde frem. Idealitetstænkningen benægter ikke, at 'realiteten' er materiel, i vores terminologi *tekstuel*, men den benægter at 'idealiteten' er det. Når denne beskrives i den idealistiske tekst, pointeres det derfor, at beskrivelsen kun er tilnærmelsesvis, at 'idealiteten' i sidste ende altid vil være unddraget håndgribeligheden. Ved denne fortielse af produktionen åbnes muligheden for, at der kan fremstå en 'idealitet' med kendetegnene universalitet, renhed og absolut integritet, en størrelse i forhold til hvilken 'realiteten' bliver partikulær, tilfældig, mangfoldig og kaotisk.

Allerede her lader det sig efter J.-J. Goux' eksempel (1) gore at drage en parallel mellem denne 'idealitet' og den generelle ækivalent i Marx' beskrivelse af den kapitalistiske økonomi. Begge er fremkommet gennem et transformationsarbejde, fra simpel værdiform til pengeform, fra idealiteten som en betydningsstørrelse blandt mange til 'idealiteten' som universel, over alt andet stående. Og i begge tilfælde forties disse ophøjede værdiers produktionsoprindelse, samtidig med at de tillægges guddommelige og immaterielle egenskaber.

Endelig som idealitetstænkningens sidste og mest afgørende fortielse kommer, at 'idealiteten' også ses som uafhængig af det, der foregår "i kælderen", i den nederste trekant, den materielle produktion. 'Idealiteten' er selvstændig og uafhængig, frit svævende i forhold til enhver materialitet.

For at en sådan størrelse kan fungere, kræves det, at der uden om den trækkes grænser, således at den på den ene side adskilles fra den tekstuelle produktivitet som har frembragt den, på den anden fra den materielle praksis, der er basis for de tekstuelle praksisser i det hele taget. Derudover får den sin ophøjede karakter igennem modsætningen til den anden term i den binære struktur, den grove 'realitet'. Denne isolering og autonomisering, der er kernepunktet i al ideologi, bereder imidlertid idealitetstænkningen idelige problemer. Opretholdelsen af 'idealiteten' sker under stadige kampe med materialiteten, dels den tekstlige, dels den materielle produktion. Jo mere denne sidste trænger sig på, jo bitrere er kampene.

Den materielle seksualitet. Den materielle praksis (nederste trekant i den

hierarkiserede model), der i 'NL' primært trænger sig på, er ikke produktionen af ting, men derimod en materiel seksualpraksis, som jeg altså hermed vil betragte som isomorf med produktionen af ting. I det tilfælde, hvor denne seksualpraksis går ud på formering, nærmer den sig fuldstændig tingsproduktionen. Imidlertid har den også som frembringelse af sanselig nydelse den øvrige materielle produktions karakteristika: den er fortiet og gemt væk. Samtidig styrer den imidlertid ligesom den materielle tingsproduktion det, der foregår i trekanten ovenover, ideologien. Vi får således en tekstuel praksis, der er betinget af den materielle seksualitet. Et eksempel på en sådan seksuel tekstlig praksis er drommearbejdet, som det beskrives i psykoanalysen. Men nogle nøjes ikke med at dromme, de skriver også, og resultatet er en litterært seksuelt tekstarbejde. I 'NL' manifesterer der sig en sådan seksuel tekstualitet, og i dens betydningsstrukturer genfindes modsætningen mellem 'realiteten' og 'idealiteten', sidstnævnte nu mere præcist som en ideal kærlighed. Som beskrevet bliver denne størrelse opretholdt ved en dobbelt fortrængning, dels af den materielle seksualitet som sådan (den nederste trekant i den hierarkiserede model), dels af 'idealitetens' oprindelse i en tekstuel bearbejdning af begrebet (instans 1 i den midterste trekant) om netop den materielle seksualitet.

Den seksuelle kamp, eller mildere: problematik, som er betinget heraf, er hovedsagen i 'NL'. Derudover findes der tilsyneladende også en kunstnerisk og en religiøs-filosofisk problematik. Disse vil indledningsvis blive behandlet som relativt autonome, men bliver senere relateret til den altafgørende seksualitet.

A-B-kombinatorikken. Det, som i al unojagtighed er blevet betegnet som en kamp i 'NL', lader sig med fordel beskrive som manifestationer af en kombinatorik med elementerne 'idealitet' og 'realitet', en kombinatorik, der ligesom den simple opposition kan læses ind i praksismodellen. En sådan indlæsning betyder, at en statisk kvalifikation nu bliver betragtet som en praksis; dette betegner et skridt bort fra den klassiske strukturalismes synkroniprincip, og åbner beskrivelsen ud mod tingenes produktivitet, hvilket i relation til synkronibegrebet også indbefatter deres diakroni. Det ændrede synspunkt frembyder umiddelbart det problem, at man må forestille sig den på 'idealitet vs realitet' applicerede praksismodel i en slags tredje dimension uden for papirets to. Denne måske lidt kryptiske forestilling kan være nødvendig til beskrivelse af det forhold, at både 'idealiteten', en instans 3, og 'realiteten', en instans 1, samtidig med eller indlejret i deres beliggenhed i en ideologisk praksis, hver for sig siger noget, der også må beskrives i en hierarkisk praksismodel. Således postulerer 'idealiteten', at der kan finde en 'ideal' praksis sted. Under indflydelse af 'idealitetens' primat, hvor den overhovedet er på færde, kan denne praksis

af
autonom
p. 124!

ind 60
20 d. 2

betegnes med alfabetets første bogstav, d.v.s. som en A-praksis. Den er kun mulig at præcisere i relation til 'realitets'-praksissen som følge vil blive betegnet med et B. Forskellen i 'NL' mellem de to kan beskrives med den homologe modsætning 'immaterialitet vs materialitet'. Som besiddende den første egenskab fremstår i 'NL' specielt drømmeriet, eller drommearbejdet som det i overensstemmelse med Freud og praksismodellen må kaldes. Det er dog udelukkende dagdrømme, der er tale om. Snævert knyttet hertil og for det meste uden nogen skarp adskillelse indbefatter A-praksissen også fremkaldelsen og nydelsen af en stemning. Heroverfor er B-praksissen et arbejde med, hvad man traditionelt kalder materialiteten.

Indlæst i den hierarkiserede praksismodel falder A-praksissen på plads som en ideologisk (tekstuel) praksis, der fremstilles som værende af ren immateriel karakter. For at anskueliggøre en sådan idealitetspraksis' tilknytning til den hierarkiserede model, når denne fastholdes i papirets to dimensioner, foreslog jeg overfor, at man kunne forestille sig, at den aftegnede en praksistrekant ind i en tredje dimension. Denne anskueliggørelse — hvis den er en sådan — ændrer naturligvis intet ved A-praksissens tilhørsforhold i den midterste trekant. Pointen er, at den er tekstuel (og altså som sådan materiel) samtidig med at den foregiver at være noget andet.

Heroverfor står B-praksissen som en praksis, der ikke fornægter sin materielle karakter. Som tekstuel knytter den an til 'realiteten', placeret i instans 1 i den midterste trekant, ligesom A-praksissen knytter an til 'idealiteten', placeret i instans 3 i den midterste trekant. Forestillingen om den tredje dimension er i forbindelse med den tekstuelle B-praksis gyldig ligesom i forbindelse med A-praksissen.

Ud over at være tekstuel, knyttet til den midterste trekant, kan B-praksissen imidlertid også finde sted i den nederste trekant. I det tilfælde bliver den en materiel produktion eller, hvad der i 'NL' er mere aktuelt, en materiel seksualpraksis, d.v.s. seksuel handlen og ikke blot seksuelt tekstarbejde. Et aspekt af denne B-praksissens dobbelte manifestationsmulighed er, at tekstarbejdet i 'realiteten' og den ordløse handlen bliver lige "smudsige" og åndløse foretagender set fra 'idealiteten's' højder. Det problematiske forhold mellem A og B, som udspringer heraf (og det vil sige af selve den idealistiske dualitetstænkning), udgør det tematiske felt i 'NL'. Bogen er en gennemprøvning af de ikke-materialistiske kombinationer, de to funderende størrelser, A og B, kan relationeres i.

I den første kombination indgår oplevelsen af en 'realitetens' instans 1 som råmateriale for en A-praksis. Den materielle tilstand, opleves og benyttes som en slags afsatspunkt for en drømme- og stemningsaktivitet. Den bedste eksemplificering findes på det seksuelle område: i stedet for at gå ind i en materiel seksualpraksis bruger de praktiserende personer de vakte seksuelle rorelser til en ren åndelig stemningsaktivitet. I denne A-praksis finder således en kombination sted med den givne 'realitet', idet

en instans af den isoleres, fastholdes, hvorefter oplevelsen bearbejdes i et transformationsarbejde, hvis produkt er de stemningsvibrationer, der ligger den inderste og højeste 'idealitet' nærmest. På denne måde bliver A afhængig af, om der foreligger en anvendelig B-situation (nemlig situation og ikke praksis som helhed). Man kan derfor sige, at B styrer A, hvilket vil blive noteret A(B).

Den anden mulige kombination B(A) er naturligvis den modsatte, hvor en 'ideal' forestilling (d.v.s. produktet af en ideologisk praksis) styrer et transformationsarbejde inden for 'realiteten'. Som sådant kan det dels finde sted i den nederste trekant og således være en materiel produktion eller en håndgribelig seksualhandling, dels kan det foregå i den midterste trekant: i det sidste tilfælde er det en tekstuel praksis, der vedkender sig sin materielle 'realitets'-karakter. I begge tilfælde er det afgørende kendetegn, at B(A) er en praksis, hvor et 'idealt' indhold skal ud-trykkes, trykkes ud i materien.

Foruden disse kombinationer opereres der i 'NL' også med absolut 'ideale' hhv. 'reale' praksisser, som følge vil noteres A(A) hhv. B(B). Udover at de begge valoriseres negativt, hvilket først senere vil blive behandlet nærmere, er de begge kendetegnet af forskelsløshed og trivialitet. A(A) beskriver det verdensfjerne drømmeri, som især NLs mor henfalder til. Der er her ikke tale om, at en 'real' situation er til stede som afsatspunkt for trippet, dette er alene styret, programmeret af et allerede givet 'idealt', d.v.s. ideologisk produkt. I Bartholines tilfælde består dette af poetiske og folsomme skrifter, der i ekstrem grad hypotaster en 'realitets'afhængig 'idealitet'. B(B) betegner heroverfor den bevidstløse 'reale' praksis, hvor der alene foregår en fortsættelse i det påbegyndte materielle/tekstuelle spor, og hvor kun dette styrer praksissen. Den hyppigste manifestation af B(B) i den nederste trekant er i 'NL' den materielle seksualitet, der har mistet enhver forbindelse med de 'ideale' rorelser og er blevet til ren liderlighed. Som et eksempel på en tekstuel B(B) (altså foregående i den midterste trekant) kan nævnes den sanselige beskrivelse af en havfrue, som fru Boye forlanger i stedet for den beskrivelse, der gives i Oehlenschlägers "Helge". En anden tekstuel B(B)-praksis er den rent kodelige seksuelle fantasien, som f.eks. Bigum plages af.

MILIEUFORKLARINGEN OG DEN BIOLOGISKE FORKLARING

Den 'idealitet vs. realitet'-problematik, der beskrives med A-B-terminerne, og som simpelt hen er NLs liv, fremstilles til sidst i skildringen af hans opvækst som betinget af miljøet, af det, han har oplevet: "Og saadan vokser Niels da op, og (...) Alting former, Alting har Betydning" (p. 57). Nu har de ting, som former og danner NL, jo ikke anden oprindelse end hans videre skæbne, begge dele er produkter af den ideologiske praksis, det

er at skrive 'NL'. Det kræver da heller ikke specielt dybtgående granskning at finde ud af, at det milieu, der fremstilles som determinerende, er struktureret på nøjagtig samme måde som resultatet, NLs liv. På den ene side har vi moderen, der kører i en A(A)-praksis, på den anden side faderen i en B(B). Med denne konstellation er også antydnet en biologisk sammenhæng, som imidlertid *også* er struktureret af A vs B-kategorien. For enden af denne deterministiske kæde har vi forældrenes barndom, og her finder vi blot igen modsætningen 'idealitet vs realitet'. Man kan derfor konstatere, at terminalpunktet både for den biologiske forklaring og for miljøforklaringen ikke er mere "naturnødvendigt" eller "lovmæssigt" end netop denne kategori. Dens karakter af produkt i den kapitalistiske ideologiske praksis er ovenfor blevet skitseret og vil blive uddybet, når dens fuldstændige gennemtrængning i det 'NL'ske betydningsunivers er blevet påvist.

For moderens vedkommende karakteriseres hendes A(A) som stammen- de fra "den lidt sygelige Trang til at føle sig selv, den Higen efter at finde sig selv, som saa ofte vaagner hos en noget mer end almindelig begavet Pige" (p. 7). Selvet, menneskets identitet og egen lille del af den universelle værdi er således 'idealt' ligesom den begavelse, der fører frem til det. Det 'reale', der er fjendtligt, befinder sig, da hun er helt opfyldt af 'idealiteten', udelukkende i hendes omverden. Dette forhold er så utvetydigt, at hun koncentrerer sig alene om selvet og 'idealiteten' i øvrigt: "hun drømte tusinde Dromme om hine sollyse Egne og fortæredes af Længsel efter sit rette rige Jeg" (p. 7). Det er interessant, hvordan sammenhængen til en specifik ideologiske praksis ikke skjules og heller ikke dennes egenskab af kompensation og bortledning for en utilfredsstillende materiel praksis: "hun havde slet ingen Interesse for Begivenhederne i Stalden og paa Markerne, ingen Interesse for Mejeri og Husholdning — slet ingen. / Hun elskede Vers. / I Vers levede hun, i dem drømte hun og paa dem troede hun som paa næsten Alting andet" (p. 6). Den valorisering af de fire i 'NL' manifesterede praksisser, der efterhånden aftegner sig, viser sig dog allerede her: hun glemte, "at selv de fagreste Dromme, selv de dybeste Længsler ikke lægger en eneste Tomme til Menneskeandens Vækst" (p. 7). Det er slående, at selv i denne valoriserende formaning kommer det glasklart frem, at det er menneskeandens trivsel og udvikling, der er hovedsagen i enhver praksis.

Mens Bartholine helt er opfyldt af begavelse, ånd, 'idealitet', er denne kun mangelfuldt til stede hos Lyhne: "saaledes var ogsaa Intelligensen ret som bleven træt i ham, og det var langt fra, at de aandelige Opgaver eller alvorlige Kunstnydelser, han havde truffet paa sin Vej, havde vakt noget omhelst Slags Iver eller Attraa hos ham" (p. 8). Men lidt har han, og dette i kombination med den air af 'idealitet', der for Bartholine hviler over det fjerne, er tilstrækkeligt til, at hun kan bevæge sig fra A(A) til i

første omgang en A(B); Lyhne bliver det materielle udgangspunkt for forelskelsens ideale praksis: "Bartholine var lykkelig, thi hendes Kjærlighed voldte, at det hele Dogn opløste sig i en Række af poetiske Situationer. Det var saaledes Poesi, naar hun gik henad vejen for at møde ham, Modet var Poesi, Afskeden var det" (p. 10). Hendes A(B) består også i, at hun sætter ham op på en piedestal, der nærmer ham de 'ideale' højder. Da de bliver gift bevæger det sig fra A(B) til B(A), til en materiel seksualpraksis, som tilstræbes at blive gjort til udtryk for de 'ideale' relationer, der er gået forud i den indledende fase. Som sidste led i, hvad der viser sig at være en relativt fast sekvensrække, indtræder "faldet" ned i B(B) og A(A): Lyhne falder ned fra sin piedestal, Bartholine kommer ned på jorden i en bitter desillusionering, som imidlertid bliver fulgt op af et nu for alvor 'realitets'-uafhængigt drommearbejde, A(A). Således falder tingene retrospektivt på plads i deres adskilthed: "Thi det saae hun nu, (...) at Lyhne egentlig inderst inde ikke var forskellig fra hendes gamle Omgivelser og at det, der havde bedrøget hende, var det ganske Almindelige, at hans Kjærlighed for en stakket Stund havde omgivet ham med en flygtig Glorie af Aand og Højhed, hvad der saa ofte hændte med lavere Naturer" (p. 12).

Moderens A(A) og den jordbundne fars B(B) er NLs såvel biologiske som miljømæssige baggrund. I begge henseender virker moderens stærkest, og det lykkes hende næsten fuldtud at få ham indarbejdet i A(A), drommeriets immaterielle ønskeopfyldelse. Den eneste ufuldkommenhed han gør sig skyldig i, er at "desertere" til virkeligheden, når de forestilte lidelser bliver for store og udfrielsen lader vente på sig. På samme måde gribes han momentant af trangen til en B(B) ligesom faderens, og han må da med beskæmmelse bekende, at han foruden alt det 'ideale' "havde alle, alle lavbaarne Ønsker og Attraer lyslevende i sig" (p. 169).

Moderens og NLs A(A) indgår i forskellige sammenhænge. For hendes vedkommende er den slutningen på en desillusioneringssekvens, hvis startpunkt også har været A(A). NL befinder sig endnu på A(A) som startpunkt, og foran ham ligger den verden, som han skal ud at besejre som en idéens ridder, d.v.s. i en B(A). Denne sammenhæng er også klar for NL, han har ligesom en forudelse om, at verdenserobringen i stedet kan blive nederlag og desillusion; derfor var det ham "en magelos Forletning, at der var saa længe til — at det Altsammen først skulde komme, naar han blev stor" (p. 16).

BARNDOMMEN

Edele-Bigum. Lidt mere end en forudelse kommer hans oplevelse af Edele-Bigum-episoden til at blive. Den er en demonstration dels af den seksuelle B(B)s fornedrende virkning, dels af A(B)s forholdsvise frelse, dels af de trænge vilkår som de seksuelle tilbøjeligheder i det hele taget har. Bigums betagelse af Edele styrter ham ud i et "fald" fra de rene, 'ideale'

A(A)-højder til B(B)-drifter af den mest lavbårne art: "det var i Edeles Skjønhed han var forelsket, og det var hverken Aandens eller Hjærtets Egenskaber, der havde bedaaet ham" (p. 33). Den er en ubetvingelig drift efter og fantasieren om en sanselig, materiel, seksual-praksis, og man kan straks konstatere fremstillingen af den som en omstyrtelse af bevidsthedens herredømme: han er ude af sig selv (i den tidligere nævnte bemærkelse af selvet), underkroppen har taget magten over den 'ideale' sjæl og tanke, materialiteten, der ellers er gemt væk rører på sig med direkte destruerende virkninger for 'idealiteten': "denne Kjærlighedens frygtelige Vildelse, den har lammet mine Vinger, min Aands Øjne mister deres Sekraft, mit Hjerte fortørres, min Sjæl bløder sig tom til Fejghedens Blodløshed" (p. 37). Denne B(B)-driftens fornedrende virkning er det ene, der demonstreres. Det andet og af NL direkte oplevede er de seksuelle tilbøjeligheders manglende mulighed for at finde svar og tilfredsstillelse i verden. Den erfarne Edele expliciterer denne umulighed, da hun taler om "det dybe Svælg, som det ["det virkelige Liv"] viser En, at der er mellem Ens Længsel og det man længes for" (p. 39). Det er den belæring, Bigum og NL får af episoden med Edele. Endelig og ikke mindst præsenterer hun i sin monolog og i sine forhold i det hele taget A(B) som en løsning dels på "umulighedsproblemet", dels på problemet med den materielle seksualitets fornedrende virkning. Som Bigums eksempel viser, indtræder sidstnævnte ikke alene når det virkelig kommer til handling, men også i den hæmningsløse fantasieren. Derfor gælder det om at tøjle dem: "Og blot man i Tide havde passet paa sig selv" (p. 39). Samtidig med at man tøjler dem, kan man dreje dem hen i en A(B)-praksis, hvor det bliver muligt at fastholde dem, og hvor man er reddet for materialitetens farer. Det gør hun i fuldendt form i sit forhold til den store kunstner, som fungerer som den materielle instans 1, som det afsatspunkt, hvorfra hun kan drømme sig frem til en sand 'idealitet'. I Edeles tilfælde træder dennes karakter af kompensation tydeligere frem end senere: hendes A(B)-lykke er en lykke-ulykke for så vidt som det ikke skjules, at dens baggrund er en uforløst kærlighedslængsel. Men det gør den ikke mindre nydelsesfuld. Og hermed er tingene for alvor låst fast i en statisk tilstand, hvor det gode, selvet, 'idealiteten' er dømt til at lide nederlag over den onde, materielle 'realitet', men hvor selvet så finder en egen tilfredsstillelse i den specielle udformning af ikke-tilfredsstillelsen som A(B) er.

Edele-NL. Allerede forud for denne manifestation af seksualitetsproblematikken har NL gennem sit forhold til Edele taget det første skridt ind i den. Det er karakteristik og afgørende for den fundamentale holdning, at det lidenskabelige ønske om tilfredsstillelse straks føjes sammen med umuligheden af, at den kan finde sted. På intet tidspunkt overhovedet, end ikke i den første og mest uerfarne begyndelse, synes muligheden at være til

stede: "Han havde en Fornemmelse som den man har i Dromme, der er Noget, der kalder og man vil saa gjerne komme, men det er ikke muligt at flytte en Fod og man hidses af sin Afmagt, sygner af sin Længsel efter at komme bort, ægges til Afsind af denne Kalden, der ikke forstaar, at man er bunden" (p. 31). Med andre ord fremstår den materielle seksualitet for NL her i begyndelsen ikke så meget i sin farlighed som i sin umulighed. Men resultatet er det samme, nemlig en A(B) praksis. Den oplevede materielle instans 1, Edele, gores gennem et ideologisk transformationsarbejde til en ren guddommelig 'idealitet', hvis højhed forstærkes af, at tilbederen fornedrer sig: "Hun var ikke mere et Menneske som alle andre, men et vidunderligt ophøjet Væsen, guddommeliggjort ved en sælsom Skjønhedens Mystik, og der var en hjærtebankende Fryd i at beskue hende, knælende for hende i sit Hjerte, krybende for hendes Fod i selvudslettede Ydmyghed" (p. 31). Imidlertid ligger der i baggrunden af denne sværmeriske tilbedelse til stadighed, at længselen ikke aldrig vil kunne stilles ude i 'virkeligheden'. Umuligheden henføres til en overmenneskelig dommende instans, Livet: "Han havde for første Gang følt frygt for Livet, for første Gang virkelig begrebet, at naar det havde dømt En til at lide, saa var denne Dom hverken digtet eller truet, men saa blev man slået til Pinebænken og saa blev man pint" (p. 40). Lidelsen og nederlaget for individets tilbøjeligheder er således en inappellabel dom, som det ligger uden for den menneskelige evne at ændre ved, ja tilmed uden for den manifesterede tanke i det hele taget at stille spørgsmålstejn ved.

Metaforik. Det er muligt i skildringen af Edele at afdække nogle metaforiske strukturer, som vil vise sig helt fast at være knyttet til A(B). Det er ovenfor citeret hvordan Bigums brændende lidenskab, B(B), har en udtørrende virkning; forskellen herfra til Edeles A(B) er tilsvarende manifesteret i fugtighedsgraden: "Luften var ligesom fugtig af Duft, Duften af Rosenolie" (p. 29). Foruden fugtighed afslører også duftene og rosen-kvalifikationen sig senere som fast kendetegn. Det samme gør belysningen i de lukkede rum, hvor de stemningsmættede A(B)-situationer foregår: "Der var dunkelt derinde, som om der var rullet ned" (p. 29). 'Fugtigheden' og 'den dæmpede belysning' har det fællestræk, at de befinder sig i en mellemposition på en skala: der er hverken tørt eller vådt, hverken lyst eller mørkt, men midt imellem. Det samme viser sig i forbindelse med de røde farver, hvor der ligger en betydning i overgangen fra den svagt røde til det stærkt røde, som svarer til overgangen fra den 'immaterielle' til den 'materielle' seksualitet. I Edeles seleviv findes bl.a. blegrode og orange farver, ligesom "Silken var lidt rødlig i Skjæret og sparsomt indvævet med Traade af rødt Guld" (p. 29). Der lægges vægt på "den røde Syning opad Skaffet" (ibid.) på hendes strømper, og alene her kan man se, hvordan den røde farve bliver stærkere i takt med nærheden

til den materielle seksualitets kropslige lokaliteter. Den samme bevægelse finder sted, da situationens karakter ændres fra det anede, luftige til det utvetydigt sanselige. NL bliver *blodrod*, da Edeles kropslighed trænger sig ind på ham, idet han rækker hende den *røde* flakon. Og da hun bliver sig sanseliggørelsen bevidst: "Pludselig rødmed hun, løfted sig op paa den ene Arm og trak Benene ind under Skjørtet. "Gaa, gaa, gaa, gaa", sagde hun, halvt undseeligt og ved hvert Ord stænked hun af Rosenessentsen hen paa Niels" (p. 30). Hendes sidste bevægelse er et helt konkret forsøg på at gøre den kropslige sanselighed, den truende B(B), til duft igen, at 'immaterialisere' den. Sådan reagerer den erfarne Edele over for trusselen, men NL bliver et offer for sanseligheden: det svimler for ham, hvilket indeholder to af den materielle seksualitets vigtigste karakteristika: tabet af selvkontrollen og "faldet". For øvrigt er det med en pudsigt konsekvens Edeles nedre extremiteter, fødderne og benene, der har denne svimlende virkning på ham.

Edele-figuren manifesterer A(B)-praksissens positivitet, men samtidig præsenterer hendes død en anden fundamental strukturering i betydningsuniverset: livets grusomme vilkårlighed over for hvilken alt lider nederlag, tragisk når det er A(B).

NL-Erik. I NLs forelskelse i Erik genoptages A(B) på den mest forbilledagtige måde. Praksissen lader sig fuldtud beskrive med et citat:

"Mon der blandt alle Livets Følelsesforhold er noget, der er sartere, ædlere og inderligere end en Drengs lidenskabelige og dog så fuldendt blyssomme Forelskelse i en anden? Saadan en Kjerlighed, der aldrig taler, aldrig tør give sig Luft i et Kjørtegn, et Blik eller et Ord, saadan en seende Kjerlighed, som bittert sørger over hver Brost eller Fejl hos den, der elskes og som er Længsel og Beundring og Forglemmelse af sig selv, og som er Stolthed, Ydmyghed og roligt aandende Lykke" (p. 51).

Forelskelsen og drommearbejdet har et materielt udgangspunkt, Erik, men dette er netop blot udgangspunkt for drømmen, ikke indledningen til en materiel fuldbyrdelse. Denne fastholdte situation knuses ligesom hans forelskelse i Edele af vilkårligheden, da Erik skal rejse bort. I forlængelse af denne destruktion af A(B)-praksissen gennemspiller scenen med skibene praksis-kombinatorikkens muligheder. For så vidt som drengenes skibe metaforiserer menneskelige eksistenser, genfinder man indledningsvis i dem den til A(B) koblede metaforik: mellempositionen, her mellem vand og land; de bevæger sig på vandet, men kommer fra land og har en række af dettes kvalifikationer. Men ligesom A(B)-situationerne kun i et vist stykke tid er blevet holdt flydende, indtræder også her en ændring, der ender med destruktionen. Den finder sted i form af en opbrænding, der repræsenterer lidenskabernes rasen, d.v.s. den materielle seksualitets destruktivitet. Her er kun denne seksuelle B(B) manifesteret; det viser sig i øvrigt at også B(A) normalt gennemløbes for dette slutpunkt. Imidlertid er der også en anden

destruerende B(B)-praksis, og det er den direkte voldelige. Den rammer både den seksuelt raserede – "det rogsorte Skib, død og villielost" (p. 55) – og den anden, hvor krudtet ikke fængede. Som man kan se, er denne gennemspilning en forudgribelse af det, der senere sker med Erik og NL.

NL – FRU BOYE

Atelier-scenen. I den første scene med fru Boye er der i en overordnet seksuel A(B)-praksis indlejret en kunstnerisk praksis-problematik. Hun karakteriserer først den kunstneriske B(A): "Hr. Refstrup er saadan en Idealist med al Kunst, og jeg finder det nu saa kjedsommeligt, alt det med den raa Virkelighed, der skal lutres og klares og igjennafdes og hvad det nu hedder, saa det bliver til det bare Ingenting tilsidst" (p. 59). I overensstemmelse med den tidligere givne beskrivelse består den kunstneriske praksis i at bearbejde den rå virkelighed til en form, der så godt som muligt udtrykker den 'idealitet', der ligger bag. Det vil sige, at der er tale om en B-praksis styret af et A-program, 'idealiteten' ligger i baghovedet og styrer hans arbejde med materialet. Det som fru Boye foreslår heroverfor, er en kunstnerisk B-praksis styret ikke af et A-program, men af 'materialitetens' eget program, d.v.s. en B(B)-praksis. Denne kaldes "naturlighed". Mest tydeligt bliver den eksemplificeret i kritikken af Oehlenschlägers "Helge", hvor hun fastslår A-programmets virkning som "et Stykke Spejlflor" (p. 63), der drages over 'realiteten', nogenheden. Fru Boye trækker den kunstneriske B(B)-praksis frem, beskriver den og hylder den. Negativiteten, B(B)s generelt destruktive karakter, som i øvrigt i bogen viser sig tidligt, er ikke til stede her. Det hænger sammen med, at den praksis, som fru Boye selv hengiver sig til i sin begejstrede tale om det naturlige, ikke er B(B), men derimod A(B), d.v.s. af samme karakter som hendes senere forhold til NL. 'Realitets' styringen viser sig i den måde hun spiller på situationen, det er den der sætter hende i gang. På trods af hendes uskyldige lader og "spørgende Barnøjne" (ibid.) er hendes optræden i højeste grad dikteret af de unge mandlige tilhørere. Imidlertid holder hun sig inden for det 'immaterielle', hun lader ikke det seksuelle spil udvikle sig til håndgribeligheder. Derimod raffinerer hun det optimalt ved i sin eksemplificering af den kunstneriske B(B) at indlejre en seksuel B(B): det valgte objekt er den sanselighed som det nogne kvindelegeme skal besidde.

Afgrænsning af A(B). Med etableringen af forholdet mellem NL og fru Boye følger en overvældende rigdom på A(B)-manifestationer. Det starter for alvor, da han i begyndelsen af kapitel 7 har været ude i naturen, som da forbandt sig med naturdrifterne inde i ham og satte en bølge af seksuelle rørelser i gang. "Lyset ligesom drak sig ind i ham og flimred gennem alle Nerver, medens den koligt berusende Luft ved hvert Aandedrag sendte det

sært betagne Blod med vildere og vildere Kraft gennem de i Magtesløshed dirrende Aarer, og der kom ham en Følelse paa, som om alt det Myldrende, Bristende, Spirende, Ynglende i Vaarnaturen om ham, mystisk søgte at samle sig i ham i eet stort, stort Raab; og han tørsted efter dette Raab, lytted til hans Lytten tog Form af en uklar, svulmende Længsel" (ibid.). Han fyldes af berusende driftsimpulser, men selv om de søger mod udladning, "et stort, stort Raab", standser de forinden og fastholdes på samme sted som den bristende, spirende, ynglende forårsnatur, der endnu ikke er sprunget ud. Her bliver de så til en svulmende længsel. Denne vågner igen, da han om aftenen påny sættes igang af naturen, som imidlertid nu er blevet mere modent seksuel end den lyse forårsnatur: "Solen skinnede saa rød ind i Stuen" (ibid.), og han sidder og stirrer på "Skyernes Brand" (ibid.). "Nu, han sad der ved Vinduet, vaagnede Længslen igjen./ Han længtes imod tusinde sitrende Dromme, mod Billeder af kolig Finhed: – lette Farver, flygtende Duft og fin Musik fra ængsteligt spændte, bristefærdigt spændte Strømme af sølverne Strænge; – og saa Tavshed, ind i Tavshedens inderste Hjærte, hvor Luftens Bølger aldrig bar et eneste Tonevrag hen, men hvor Alting hvilte sig til Døde i røde Farvers stille Gløden og ildfuld Vellugts ventende Varme. – Han længtes ikke efter dette, men det gled frem, udaf det Andet og drukned det, til han vendte sig fra det og hentet sit Eget frem igjen" (pp. 69–70).

Forskellen mellem eftermiddagen og aftenen er den afgørende, at længselen i overensstemmelse med naturens ændring (den røde sol og skyernes brand) er blevet endnu mere bristefærdig, så meget at den nu går over i en farlig transformation fra "de lette Farver" til "de røde Farver", hvor "Alting hvilte sig til Døde", fra "den flygtende Duft" til "ildfuld Vellugt", fra "kolig Finhed" til "Gløden og ventende Varme". I begge tilfælde betegner den svulmende længsel en bevægelse ind i ordlosheden, hvor bevidsthedens kontrol er mindre stærk; "først saa blev Ordene borte i hans Sang, saa lagde Rhythmen sig, saa døde Tonerne bort og Stilheden kom som en Svimmelhed over ham" (p. 69); og anden gang: "– og saa Tavshed, ind i Tavshedens inderste Hjærte, hvor Luftens Bølger aldrig bar et eneste Tonevrag hen" (ibid.). Men i det sidste tilfælde er bevægelsen stærkere, den fører ikke blot til svimmelhed, men løber ud i extremiteterne på temperatur-, farve- og lydskalaen, dér hvor døden hersker. Det farlige er ved at tage magten fra ham – "Han længtes ikke efter dette, men det gled frem, udaf det Andet og drukned det" – men til sidst sætter han den kontrollerende bevidsthed på plads igen: "hentet sit Eget frem igjen" (p. 70). Det er modsætningen mellem om han skal digte med livet eller det skal digte med ham (ibid.). Det første er det i sidste instans kontrollerede stemningsarbejde, A(B)-praksissen, mens den anden mulighed er den viljelose hengivelse til lidenskaberne B(B): "Denne Stormvind, som hvirvled afsted med alt det Satte, alt det Avtoriserede, alt det Erhvervede

hos Mennesket, som var det visne Blade!" (p. 70). Man ser her utvetydigt, hvordan der ikke blot er tale om et enkelt, isoleret individs private problemer med driftsimpulser og beherskelse – det er hele samfundsproblemet, det problem der udspringer af at udbytningen og fortrængningen opleves som ontologiske uforanderligheder, uafhængige af andet end sig selv. Værdierne – alt det erhvervede – er resultatet af og begrundelsen for, at de omstyrte drifter tøyles, men drifterne trænger sig til stadighed på. På disse sider stiger de op og trænges tilbage i bolgebevægelser, og samtidig ses denne beherskelse skiftevis som noget sikkert og som en farveløs kedsommelighed, drifterne tilsvarende som farlige og som stærke, store lidenskaber: "alle hans Sejl skulde flyve mod Raa for en Fart efter Livets den spanske So" (ibid.). Udlosningen, som han dog viger tilbage for, ville være en B(B), mens A(B) repræsenterer beherskelsen. Det er en subtil beherskelse, hvor drifterne ikke ganske simpelt bliver fortrængt, men derimod under bevidsthedens kontrol bliver brugt som drivkraft og afsatspunkt for et sublimerende drommearbejde, hvis resultatet er en forbliven inden for de ubesmudsede 'idealitets' (A's) grænser, på afstand af den farlige udladning. De impulser, som drikker sig ind i ham bliver således nyttiggjorte og tæmmende i en spiralisk opadstigende stemningsaktivitet. Men hermed er alle problemer ikke løst, drifterne er ikke endeligt kulturelt integrerede. Til gengæld for den udfoldelse i materialiteten, som A(B) nægter dem, truer de med at tage magten i drommearbejdet og lade fantasien blive til en lidenskabernes brand. Og så er han lige vidt, for denne tekstuelle udladning er lige så farlig som den materielle. Her kommer så kombinatorikkens tredje mulighed ind, nemlig B(A), der repræsenterer den alternative løsning, at driften får lov til at udlade sig, men vel at mærke under 'idealitetens' styring og kontrol. Man kunne tro at denne løsning ville være den mest stabile, men det viser sig da, at 'idealiteten' altid bliver forrådt og ikke lader sig udtrykke i 'realiteten' og 'materialiteten'; hyppigt ender det med at disse tager magten og det hele oploses i en B(B)-praksis. De første sider af kapitel syv manifesterer ikke B(A), men gennemarbejder A(B) i dens forhold til B(B). I metaforikken fastslås meget tydeligt A(B)-dromme- og stemningsaktivitetens tilknytning til mellemområderne på diverse skalaer. M.h.t. valoriseringen bliver A(B) positivitet skiftevis bekræftet og anfægtet. I denne foreløbige uafklarethed står A(B) dog tilbage med kendtheds og sikkerhed som kvalifikationer.

Første besøg. NLs besøg hos fru Boye er en sindrig opereren med og karakteriseren af kombinatorikkens størrelser i et direkte seksuelt regi. NL foreslår kedsomheden livet op af et lille fantasispil à la "Kjærlighedsslaven Ganem" (p. 72). Et sådant vil være en rendyrket A(A), hvilket sætter fru Boye i gang med en længere redegørelse om disse spørgsmål, som er i udmærket overensstemmelse med den bestemmelse der hidtil er foretaget

af dem. Først fornægter hun, som tidligere gjort, A(A) og karakteriserer den samtidig som en primært maskulin foreteelse. Efter at have formået sig selv mod denne praksis glider hun imidlertid selv hen i den. Grunden angiver hun selv i forbindelse med formaningen, og den er, at A(A) let bliver en tilflugt for den faldne, udlevede kvinde, hvilket vil sige én der har besmudset sig i den materielle seksualitet. Fra drømmen, A(A), og det forudgående "fald" bevæger fru Boye sig i minderne tilbage til den ungdommelige uskyld. Den beskrivelse hun giver af den, afslører iøjnefaldende ligheder med den mellemtilstand af forelskelse og stemning, som ovenfor er blevet beskrevet som A(B)-praksis. Køligheden og de lette farver i NLs umiddelbart forudgående drømmeri genfindes: "Der er fuldt af kolige Blomster, og de skifter deres Farve, de bytter langsomt Farve med hinanden" (p. 73). Ligeledes duftene: "og det dufter: tusinde Dufte dise gennem Salene" (ibid.). Praksissens 'immaterielle' karakter går igen i adjektiverne "sart og skjært" (ibid.) og det samme gør dens karakter af fastholdt stemning, af noget, der ellers er ved at forsvinde, for det meste ved et "fald" ned i 'materialiteten'. At denne "den allerførste Kjærligheds Tid" (ibid.) er en A-praksis ses i, at "hendes Elskov er gennemvævet og overskygget af Fantasibilleder og Billeder igen i een stor frodig Vagthed" (p. 74), men samtidig fremhæves (B)-programmet i form af hendes kontakt med "den Jord hun træder paa" (ibid.). I det eksempel hun giver på denne kontakt, viser det sig meget tydeligt, at 'realiteten' som tidligere beskrevet bruges som afsatspunkt for en stemning, følelse: "De aner for Exempel ikke, hvad det kan være for en berusende Nydelse for en ung Pige, hemmeligt at indaande den Duft af Cigarrøg, der er ved hendes Elskedes Dragt, — det er tusinde Gange mere for hende, end en hel Ildebrand af Fantasi. Jeg foragter Fantasi" (ibid.). Det hun foragter er A(A), men i det næste kommer hun også ind på at fordømme A(B) i hvert fald som en endelig tilstand. Hun gør det med sit angreb på mændenes tendenser til at tildigte kvinderne alskens høje egenskaber: "denne Fanatisme er i Bund og Grund tyrannisk, vi skal tvinges til at passe ind i Mandens Ideal. Hug en Hæl og klip en Taa! det i os, der ikke stemmer med hans ideale Forestilling, det skal bort, om ikke ved at kues, saa ved at overses, ved systematisk Forglemmelse" (p. 75). Denne sidste formulering af beskyldningen mod mændene rammer lige præcis den punktvis, eklektiske tilknytning til 'realiteten', som A(B)-praksissen har. Det er derfor naturligt, at NL forsvare den guddommelig- og åndeliggørelse af kærlighedsobjektet, som står for skud. Modsat er fru Boyes synspunkt ikke helt så indlysende. Det hun plæderer for, er her til sidst en B(B), hvor kvinder bliver elsket uden at blive idealiserede og immaterialiserede. Herved opstår der en vis modsigelse i forhold til hendes indledende beskrivelse af den unge piges kærlighed, der ganske oplagt må karakteriseres som A(B). Hun kommer således til indirekte at gøre opmærksom på den transformation fra det

spæde og sarte til det håndgribelige, som i så godt som alle tilfælde finder sted i bogen. Denne transformation bliver også ret konsekvent beskrevet som et "fald", helt præcist forårsaget af, at individet tilegner sig kvalifikationen 'tyngde'. Det er meget tydeligt i denne forbindelse, hvor fru Boye siger: "om jeg fik det igjen Altsammen, som det var, ved et Mirakel, saa vilde det Liv slet ikke kunne bære mig nu, men jeg vilde falde igjennem som en Ko, der vilde danse paa Spindelvæv" (p. 73). Men selv om hun således tilsyneladende taler ud fra en bevidsthed om sin egen seksuelle 'tyngde', og selv om hun slår et slag for B(B), så bliver det ved det. For ikke alene nærmer hun sig på ingen måde B(B), men samtidig med at hun taler for den, gør hun sig i højeste grad skyldig i den fornægtede A(B), Ligesom tidligere i atelier-scenen og senere, f.eks. i afskedsscenen med NL, udnytter hun en gunstigt struktureret 'realitet', et mandligt modspil, til et trip op i en erotisk mættet stemning, som hun imidlertid på intet tidspunkt lader udvikle sig til en materiel seksualpraksis. Denne subtile leg bliver så ganske tydeligt intensiveret ved at hun konsekvent bevæger sig inden for seksualiteten. Hendes beskrivelse af ungdommens A(B) og hendes propaganda for en B(B) fungerer som en uhæmmet A(B)-praksis. Som der senere står: "Hun holdt nok af scener" (p. 111).

Når det lykkes så godt for hende at arrangere scenerne skyldes det, at NL også holder sig til A(B). Mens hun skildrer den unge piges beruselse i den elskedes cigarrog, sidder NL og beruser sig i parfumen fra hendes lommestørklæde. Da hendes optræden lakker mod enden prøver han at bevæge sig fra A(B) til B(A), hvilket dog ikke lykkes: "han stod og drejede paa mange dristige Vendinger, som han alligevel ikke turde give Lyd" (p. 75).

Fastlåsning til A(B). Scenen efterfølges af en vedvarende A(B)-tilstand. Inden den bliver cementeret som sådan prøver NL fornemmelsen af den voksende lidenskab: "en fjævn Musik, der skulde nærme sig lidt efter lidt, tonende, susende, skummende, brusende; rungende hvirvle sig ned over ham, tage ham, han vidste ikke hvordan, bære ham, han vidste ikke hvorhen, komme som en Flod, kæmpe som en Brænding, og saa — —" (p. 76). Det der er tale om, er seksualitetens transformation fra en A(B) til B(B), fra det kontrollerede drømmeri til udløsningen, der dog bliver standset i tide: "Men nu var han rolig, kun denne dirrende Syngen i det Fjærne, ellers var Alting Fred og Klarhed" (ibid.). Også her kan man bemærke, hvordan B(B) indebærer en ophævelse af selvkontrollen, en fortabelse: han bæres af bølgen indtil han får kontrol over sig selv igen. Efter at A(B) således er konfronteret med den ene yderlighed, B(B), markeres dernæst grænsen til den anden side, A(A). Han bemærker med tilfredshed, "at han ikke længer var en Leg med maalløse Længsler og taagede Drømme, at han havde reddet sig ud af dette Elverland" (p. 77).

For at placere hans A(B)-position endnu mere præcist markeres endelig også grænsen til B(A): han "føjte sig sejrssikker og stærk, som kun den kan, der har alle sine Sange usungne svulmende i sit Bryst" (ibid.).

Men foreløbig holder han sig til A(B), der ligesom tidligere er kendetegnet af dufte og kølighed-lunhed, d.v.s. mellemområdet på temperaturskalaen: "Den lune Foraarsluft var fuld af Dufte (...) stribet af Duft, af krydret Balsomduft fra unge Popler, sene Violers kølige Aande (...) Og ligesom Skygger af Duftenes lunefulde Dands jog luftige Stemninger hen gennem Sindet. Og ligesom Sandsen gjækkedes af Duftene (...) saadan higed ogsaa Sindet forgjæves efter, blideligt hvilende, at blive baaret hen i stille Flugt paa en Stemnings sagte, viftende Vinger, men det var nu ikke Fugle med Vinger, der kunde bære, Dun og Fjer kun, der bares for Vinden, sneede ned og blev borte" (pp. 77-78).

Den præcisering, der allerede har kunnet foretages af NLs forhold til fru Boye bliver meget direkte støttet af teksten: "Han elskede kun det, der ikke stod til at vinde" (p. 79), og hermed er hele forbindelsen bestemt til at bevæge sig i 'immaterialiteten'. Det vil også sige, at det uoverstigelige og uundgåelige svælg mellem 'idealitet' og 'realitet', 'immaterialitet' og 'materialitet' endnu en gang er slået fast. Dets uoverstigelighed gøres også betinget af NLs mangel på handlekraft, men alene beskrivelsen af dette forhold peger i høj grad ud over det individuelle: "De Folk, der var saadan [handlekraftige], de kom ham for som Centaurer, Mand og Hest een Stobning, Tanke og Spring eet, eet eneste" (p. 80). Centauer-sammenligningen tilføjer til A vs B-strukturen, at den er homolog med 'kultur vs natur', 'menneske vs dyr'.

NLs handleudgytighed er den ene determinant i fastholdelsen af A(B)-tilstanden, "denne Elskovsfantasi med virkelige Tableauer" (p. 81). Den anden er fru Boye, der med sikker hånd standser enhver tendens i retning af lidenskabelig og kødelig udvikling af forholdet, selv om det undertiden kniber med at tojle drifterne: "Blodet drømte i sin Lediggang om at belønne denne halvtæmmede Kjærlighed, ødselt at overvælde den med al Elskovs rigeste Henrykkelse, for at frydes ved dens undrende Lykke. Men slig en Drøm var ikke let at slukke, og naar saa Niels han kom, saa var der en Syndens Nerveusitet over hende, en Brødebevidsthedens Blufærdighed, en daarende Skamfuldhed, som gjorde Luften sælsomt elskovsbange" (pp. 81-82). Endelig sikres fastlåsningen af situationen gennem myten om den sorgende kvinde og mesterens unge elev. Afstanden mellem hende, der befinder sig i "romantisk Uopnåelighed" (p. 80), og ham, der knæler for hende i ydmyghed, er en strukturering af nøjagtig samme art som de allerede beskrevne manifestationer af idealitetstænkningen. Det drejer sig om det høje og det lave, det rene og det smudsige. Imidlertid kommer der i NLs fantasier et særligt raffinement til, nemlig at han foretager en interessant sammenkobling af sin fornedrelse og svaghed

med forestillingen om styrke og dominans: "Du skulde være min Dronning og jeg din Slave, men min Slavefod skulde være paa din stolte Dronningenakke; det er ikke Vanvid, hvad jeg attraar, for er det ikke Kvindeelskov at være stolt og stærk og boje sig, det er Elskov veed jeg, at være svag og herske" (p. 78).

Herre-slave-forholdet åbner for den i forvejen nærliggende jævnføring af 'idealitet vs realitet'-tænkningen med den kapitalistiske samfundsstrukturering. I overensstemmelse med dens socio-økonomiske opbygning, der baserer sig på en opdeling i udbyttere og udbyttede, tænker den interpersonelle relationer som naturnødvendigt struktureret i dominansforhold, hvor der er nogen der er ovenpå og nogen nedenunder.

Afskedsscenen. Det næste tableau i den seksuelle A(B)-praksis er slutscenen med NL og fru Boye. Som i andre erotiske situationer hersker der i rummet en speciel, dæmpet belysning: "Reflekslyset fra den solbeskinnede Kanal siedes dæmpet ind mellem de gule Tremmer" (p. 101). Ligesom den euforiske, stemningsfyldte A(B)-tilstand tidligere blev lokaliseret til et mellemområde på temperaturskalaen bliver den det her på lysskalaen. Derudover gentages karakteristikken af deres kærlighed som A(B): "den klang hen gennem mit Liv som et fint, et aandfuldt Digt, den tog mig aldrig med stærke Arme, den havde Vinger — kun Vinger" (p. 103). Vingerne bærer opad, op i 'immaterialiteten' og 'idealiteten', de stærke arme er den håndgribelige 'materialitet', der trækker nedad. Fru Boyes kraftige agitation for den ikke-idealiserede kærlighed har måske kunnet forekomme at være et vist dementi af 'idealiteten'. Imidlertid kommer hun nu i sandhedens time med den samme beskrivelse af dette forhold, som ovenfor er blevet givet, nemlig at hendes argumenten for B(B) blot har fungeret i A(B)-praksissen som et emne, der gør den ekstra spændende: "Det ligger slet ikke for os Fruentimmer at være Undtagelser, det gjør ikke, Niels, vi bliver saa underlige af det, maaske nok mere interessante, men ellers. . ." (p. 104).

Før de fra denne indledende bevidstgørelse går aktivt ind i A(B)-arbejdet trækkes afstanden mellem dette og den bastante seksualitet kort op. Det sker i følgende lille intermezzo: "Der var saa stille om dem først; saa høstes der paa Trappen en Pige gaa og tralle og polere Laase, og Dørgrebene Vrikken brød brutalt ind over Stilheden, og gjorde den endnu større, naar den pludselig kom igjen. Saa holdt det op, nu var der kun Persiennernes sagte, søvnigt taktfaste Slag" (p. 105). Pigens rumsteren med dørgrebene er en metaforiseret seksualaktivitet på linie med det ophedede dørhåndtag i scenen mellem NL og Edele (cf. p. 28). Det er ikke alene den helt konventionelle låse- og dørmetaforik, der peger i den retning. Det er i lige så høj grad de tilknyttede kvalifikationer. På den ene side har vi pigens ubekymrighed, på den anden side af døren fortænktheden, refleksionen og

det sig sindrigt slyngende drømmeri. Tilsvarende med støj og stilheden, men her har vi ydermere det lille ord, der præciserer, at det er den grove, materielle seksualitet, der truer den fine, sarte, 'immaterielle': "Dørgrebene Vrikken brød *brutalt* ind over Stilheden" (ibid., min understregning). Endelig viser den citerede passage igen tilstandens "mellemkarakter" på den måde, at det ikke er den fuldstændige stilhed der hersker, men den næsten-stilhed, som persiennernes sagte lyde giver. Persiennerne kommer således til både på lysskalaen og på lydskalaen at markere tilstandens beliggenhed mellem ekstremiteterne.

Stemningen er præcist anslået og A(B)-arbejdet bliver da også drevet op til de helt sublime højder. I udgangspositionen er fru Boye orienteret mod den mørke entré, det sorte ubevidste, NL mod "hendes Silkeskjød, og ubevidst, lokket dertil af den bløde Tavshed begyndte han at vugge hende i stolen" (p. 106). Fortsættelsen er et A(B)-coitus, hvor 'materialiteten' leveres af gyngestolen og vugningen, hvorfra drømmearbejdet udgår. Beskrivelsen lader ingen tvivl eksistere om vugningens coitale karakter: "sænked dem saa helt i stille Velbehag. Det var som en lang Omfavnelse, det var som at give sig hen i hans Favn, naar Stolen gik tilbage (. . .) det var som var han nærmere og nærmere ved at faa hende, jo længere han tog Stolen tilbage (. . .) og naar den saa kom ned, saa var der en sælsom Tilfredsstillelse i det lille Smæk, hvormed hendes villielose Fødder slog mod Gulvet, og der var en hel besiddelse i det, naar han tvang Stolen frem endnu, at presse hendes Fodsaal blidt mod Gulvet, saa Knæet løfted sig en lille Smule" (p. 106).

Den videreudvikling, der herefter finder sted, foregår under en stadig sammenligning med og modsætning til afvigende sfærer. Først stilles stuens stemningsmættelse over for "to stemningsløse Snakkestemmer. Al den Prosa kom ind til dem, og gjorde det endnu dejligere at staa der, Bryst mod Bryst, hygget af det bløde, dæmpede Lys" (p. 107). Beskrivelsen af situationen i lystermer fortsættes i den næste modsætning, nemlig dér hvor NL skildrer den måneklare nats rædsler: "Aa, du ved ikke hvor grusomt det kan være. Saadan en maaneskinsklar Nat, naar Luften er stivnet i køligt Lys, og Skyerne ligge saa lange, — Tema, Blomster og Løv de holder deres Duft saa tæt om sig som en Rim af Duft, der ligger over dem, og alle Lyde bliver saa fjærne og svinder saa pludseligt, dvæler slet ikke; — den er saa ubarmhertig, er den Nat (. . .) der blinker ikke Haab, blunder ikke Løfte i al den kolde, stirrende Klarhed" (pp. 107–8). Duftene og de dvælende lyde er bundet og den konsekvent fornægtede klarhed hersker, tilmed koblet sammen med temperaturskalaens kuldepol. Drømmene og stemningen svulmer, begynder at gløde og får den 'tyngde', der trækker dem ned mod en fysisk manifestation af lidenskaben. "Tavsheden svulmede (. . .) gloded op om dem, hjærtebankende, tung af Aande (. . .) og Kyssene faldt tungt fra deres Læber (. . .) men havde ingen Forløsning i sig, intet;

nydende Nu" (p. 108). 'Immaterialiteten' er ved at blive overskredet, men netop i det øjeblik, hvor drømmen er kommet så vidt, at den begynder at sætte farlige ting igang (A(B) → B(B)) bryder den sikre, erfarne fru Boye af: "Saa kom der en Skjælven i hans Favntag og vakte hende og hun stemmed Hænderne imod hans Bryst og rev sig los" (ibid.). Da hun har fået afreageret sin første angst over at have været så nær ved at lobe lobsk, reproducerer hun i en nu ufarlig og stabiliseret A(B)-proces, hvad der sker, når man fortaber sig i den seksuelle handling. Den er på én gang et fald: "det var som om hun daled nogen ned igennem Luften, blussende, brændende af Skam" (p. 110) — og en drifternes opstigning fra det ubevidste: "hun løftedes uimodståeligt mod hans Favn, som en Boble, der stiger gennem Vandet" (p. 111). De elsker indtil selv det ildfaste fortæres af den tilintetgørende flamme: "Der var en Statue af Alabast midt mellem Flammer, den blev glødende gjennemsigtig i Ildens Hede, lidt efter lidt, misted mer og mer af sin mørke Kjærne, til Alt var endelig lysende lyst" (ibid.).

FENNIMORE-ERIK

Den truede forelskelse. Næste gang de seksuelle praksisser foldes helt ud er i forbindelse med Fennimore. Begyndelsen er en eksemplarisk A(B)-skiltring, nemlig af "den første Kjærlighedens Dæmring" (p. 135), der i starten behersker de forelskede ynglinge. Roserne, duftene, blødheden og den uskarpe belysning er der i fuldt mål: "saa rasler det med Roser: Drømmelandet dukker op af Taagen med Gulddis over bløde Bøgekroner og duftigt Sommermørke under Løvet, der hvælver sig om Stier, som Ingen veed om, hvor de ender" (p. 136). Imidlertid fuldbyrdes den tilbageholdte, materielle seksualaktivitet på et forskudt plan. Ligesom fru Boye bagefter drømte sig til det som hun i tide fik afværget, bevæger beskrivelsen sig fra forelskelsens poesi til dens modsætning, den fuldbyrde- seksuallakt. Forskydningen gør den til et kraftigt regnvejr, der frugtbarer den tørstende jord.

"Alting trængte saa forskrækkeligt til Vand, og naar det rigtig skylded ned og trommed løs med tunge Draaber paa Reflektionsspejlets Kasse, saa kaldte Lyden flygtigt vage Billeder frem af frodigt grønne Marker og forfrisket Løv, og En og Anden udbrod for sig selv: "hvor det dog regner!" og saae mod Ruderne med en Følelse af Velbehag og med et lille Glimt af Nyden, i halvbevidst forstaaelse med det derude" (p. 136).

Denne naturens udladning følges op af en længsel hos Fennimore efter noget tilsvarende. NL "læser" hendes sang på samme måde som regnvejret ovenfor er blevet læst: "som hun dog ogsaa lod sig tage af disse Toner, og som hun aanded ud i dem, saa uforbeholdent og frit, ja, han folte det næsten som ublufærdigt, det var som hun sang sig nogen for ham" (p. 137). "Hun var jo ude af sig selv (. . .). Hun var taget bort til en anden, mere forvoven Verden, hvor Lidenskaber voksed vildt paa store Bjerge og

gav de røde Blomster hen til Stormen" (ibid.). Dette er ikke det blide, bløde, stille, svagtfarvede, det er de stærke kodelige lidenskaber, "Bakkerne og de fjærne Mosers storstilede Drag!" (p. 138) – seksualitetens højt at flyve, dybt at falde – ned i det bundløse.

Tekstens pendulagtige bevægelse frem og tilbage mellem A(B) og B(B) lader naturligvis ikke dette stå alene, men konfronterer det med NLs stille smægten efter at "blive Eet med disse fine, svagtfarvede Skygger af et Liv, der *var* blusset op til rigere og modnere Lød" (pp. 137–38), men som stadig lader sig dyrke frem ved minderne og sytøjet. Uviljen mod og frygten for den stærke seksualitet deles af Erik – og af Fennimore. Erik lader sig kun modstræbende tiltrække af det sanselige hos Fennimore – "en frisk, ubevidst Sandselighed over hele hendes Skikkelse" (p. 139) og "en Nogenhed over hendes Bevægelser" (ibid.) – idet hans forestillinger om seksualiteten har samme karakter som NLs omend de er lidt mere storslåede. "Hans Ideal havde altid været fornemt, stort og stolt, med stille Tungsind over blege Træk og tempelkølig Luft om Gevandtets strenge Folder" (p. 13). Stilheden, farvesvagheden og køligheden er gengangere fra det NLske A(B)-inventar. Og ligesom dér er det den virkelige høje, ideale seksualitet, der har disse kendetegn:

"derfor stred han imod, for der var høje, sværmeriske Ideer om Kjærlighed i hans Sjæl, Ideer, han maaske ikke blot havde fra Tradition og Poesi, men fra dybere Lag i hans Natur end de, der i Almindelighed vandt sig Udtryk i hans Væsen. Hvorfra de saa var, de maatte vige" (ibid.).

Denne driftslivets dels fremmedhed, dels farlighed er ligeså fremtrædende hos Fennimore: "hun elskede med en Vildhed, der ikke var af hende selv og med en afgudisk Tilbedelse, som forfærdede hende" (p. 138). Endnu en gang har vi således sammenknytningen af 'idealiteten' og identiteten, selv et på den ene side og på den anden side af 'materialiteten' og det, der ligger uden for selvet. Den høje, sværmeriske, drømmende seksualitet ("Kjærligheden var en sød Værdighed" (p. 138)) er selvets, d.v.s. bevidsthedens egen, mens drifterne, der higer efter den materielle seksualitetspraksis, er lige så fremmede og fjendtlige for selvet som omverdenen i øvrigt. Grænsen mellem subjekt og objekt som i denne strukturering også er statisk, naturgiven, går midt igennem mennesket og udskiller underkroppen som farlig og lav, mens den hypotaserer og guddommeliggør bevidstheden.

Det øjeblik driftslivet rører på sig, faretruende og uomgængeligt, er der kun én mulighed tilbage, hvis den givne strukturering af verden i 'idealitet' og 'realitet' skal opretholdes. Truslen kommer fra kaos og forskelsløsheden, som hersker, når den seksuelle praksis bliver en forening af ligeartede lave drifter i de to involverede individer. Det sker, når der finder en B(B)-praksis sted, når lidenskaberne for alvor har grebet begge parter; så går det endegyldigt mod død og tragedie. Men før ragnarok begynder gør den endnu ikke åbenlyst elskende altid et sidste forsøg på at stabilisere

kategorien 'idealitet vs realitet'. Når denne er blevet brudt ned inden for individet i og med at drifterne har erobret magten, består den sidste mulighed i at lægge forskellen 'idealitet vs realitet' ind mellem de elskende. Det sker ved at den elskede sættes op på de højeste piedestaler, tillægges al den 'idealitet' som den elskende i sin driftsforvildelse ikke mere besidder. Samtidig nedværdiger den uheldige sig på flagellantisk vis for at gøre forskellen endnu større, for at modvirke truslen fra forskelsløsheden. Så er han masochist, men kan for den sags skyld lige så godt være sadist. Hovedsagen er, at der er én der er oppe og én der er nede, at forskellen består. Man sammenligne med omtalen af klassestrukturen ovenfor. Derfor bliver det højeste raffinement inden for denne seksuelle strukturering kombinationen af oppe og nede, "at være stolt og stærk og bøje sig" (p. 78). Bigum kaster sig i stovet og hæver Edele til himlen, da han overmandes af lidenskaberne. NL gør det samme i sit forhold til fru Boye og Fennimore starter på samme måde i forholdet til Erik. Hun fornægter sine egne drifter, "saa der kunde blive idel Dag over hans Skjæbne og Højhed og Herlighed. For hun vilde drage ham ned med hendes lavbaarne Elskov" (p. 139).

"*Faldet*". Denne begyndelse, hvor alt endnu ikke er kommet i bevægelse ud over de blotte tilbøjeligheder, er en A(B). Men den er allerede på dette trin af større potentiel farlighed end de forudgående eksempler. Grunden ligger i det forhold, at Erik "manglede den fine, mandige Ømhed, der værner den elskede Kvinde mod hende selv og vaager over hendes Værdighed" (p. 149). Det kan slore lidt, at denne bevidsthed om drifternes farlighed her gøres til en maskulin kvalifikation. Men bortset herfra ses det tydeligt, at der tales netop om det, som er det helt gennemgående træk ved fru Boyes forhold til seksualiteten. Hun værner både sig selv og NL mod det farlige.

Der kan imidlertid også ud af dette forhold læses det vigtige kendetegn ved 'idealiteten', at den som forudsætning har, at ønsket, tilbøjeligheden, driften endnu ikke er blevet søgt sat i værk, materialiseret. Det er nemlig ikke blot A(B)-praksissen, der er betinget af den fastholdte 'non-materialisering', det er 'idealiteten' i det hele taget. Den autonome, fritsvævende ånd forudsætter, at der trækkes en skillelinie mellem produktionen af ønsker og den materielle praksis, hvor ønskerne sættes i værk og opfyldes. Skillelinien skjuler således dels ønskenes indbyggede sigte på at blive materialiseret, dels deres betingethed af materialiteten. Den måde skillelinien rent praktisk trækkes på, er at den manglende opfyldelse, 'non-materialiseringen' bliver et uomgængeligt krav, mens opfyldelsen, materialiseringen fremstilles som implicerende de mest uhyggelige konsekvenser, død og tragedie.

I overensstemmelse hermed "falder" Fennimore og Erik, da deres

kærlighed bliver realiseret. Det er nærliggende at forestille sig at første trin i bevægelsen er en transformation fra A(B) til B(A), d.v.s. fra drømmen og forelskelsen til en materiel praksis, som de implicerede søger at få til at fungere som ud-tryk for den indledende 'idealitet'. Sålænge den kan det, bevarer seksualpraksissen en vis positivitet, men det er også kun en vis, idet den fører videre til den fuldstændige fornødelse. Saaledes fremstilles B(A) som en rus, der ender i B(B):

"hun vidste ikke, at den Rus, der løfter idag, den tager sin Kraft fra Imorgens Vinger; og da omsider Ædrueligheden tungt tog til at gry, da begyndte hun skjælvende at forstaa, at de havde elsket sig ned til en sød Foragt for sig selv og for hinanden, en sød Foragt, der Dag for Dag blev svagere i Sødme, og bedsk tilsidst. De vendte sig bort fra hinanden saa langt, det lod sig gøre, han for at drømme om et sveget Ideal af haanlig Højhed og kølig Ynde, hun for med fortvivlet Længsel at stirre mod sine Pige-dages blege, stille, nu saa uendeligt fjerne Kyst" (p. 150).

Når det uundgåeligt går sådan er det en simpel følge af, at de grænseløst høje forestillinger om modparten, hvormed 'idealiteten' i A(B) blev reddet, må blive dementeret så snart de kommer i forbindelse med 'realiteten'. Man kunne da forestille sig, at der blev sat et spørgsmålstejn ved de 'ideale' forestillinger, men det bliver der langt fra; som løsning på problemet anvises simpelt hen at de elskende holder sig til A(B). I det anførte citat beskrives "faldets" første resultat, der er en A(A)-praksis, hvor de uden afsatspunkt i 'realiteten' drømmer om A(B), som også her har sine vante kvalifikationer, kolighed, blegthed og stilhed. I forbindelse hermed forsøger Fennimore forgæves at genoprette lidt af den altafgørende forskel. Hun gør forsøget med det kneb, hvormed hun reddede 'idealiteten' i A(B), nemlig selvpinende at trykke sig så langt ned i skidt som muligt for på den måde at bekræfte eksistensen af noget højt og 'idealt': "hun forvirredes af Kval og Pine og søgte en døvende Trøst i at slænge sig henad Gulvet som en Ting, for væmmeligt til Sæde for en Sjæl" (p. 150). A(A) og fornødrings-forsøget er her den faldne tilstands første fase, B(B) er den anden. Den når hun, da hun til sidst opgiver drømmene og selvfordørelsens håb:

"Efterhaanden kom der en haard, en brutal Ligegyldighed over hende, hun holdt op med at fortvivle som hun var holdt op med at håbe, hendes Himmel var styrtet sammen, og hun følte ingen Trang til at drømme den i Hvalv igjen, hun gjorde ingen Fordring paa Salighed, hun var ikke for god til Jorden og Jorden ikke til hende, de var hinanden værd; hun kastede intet Had paa Erik, ikke heller trak hun sig i Rædsel tilbage for ham, hun tog mod hans Kys tværtimod, thi hun havde altfor megen Foragt for sig selv til at hun skulde unddrage sig dem" (p. 151).

Man ser her, hvordan ulykken består i ophævelsen af den konstituerende forskel mellem 'idealitet' og 'realitet'.

NL-FENNIMORE

Udgangspunkt. NLs og Fennimores møde på dette tidspunkt er en konfrontation af A(B) og B(B). Først manifesterer det sig i hendes afvisning af at arbejde med minderne, men modstillingen er langt mere udbygget i den scene, hvor de finder gibsafstøbningen af hendes hånd.

Denne viser på samme tid kunstens og den materielle seksualitets destruktive konsekvenser. Kunsten bliver problematiseret, idet den som materialebearbejdning styret af en forestilling, B(A), lider nederlag: den er forgængelig, går i stykker og ender i skambunken. Den anden side fremkommer ved at det er Fennimores hånd, Erik har taget afstøbning af; han har håndgribeliggjort, materialiseret sin kærlighed og dermed beredt hende den samme skæbne som overgår gipsen. Denne implikation af at Erik har taget håndgribeligt på Fennimore, anede hendes fine gamle tante straks: hun "fik Taarer i Øjnene, og (. . .) i den dybeste Medlidenhed med dig, trykkede [hun] dig ind til sig og kyssede dig paa Panden, som om der var blevet gjort dig Fortræd" (p. 160). Og det viser sig i højeste grad at være rigtigt, for ikke alene er Fennimore selv blevet odelagt, men også det frugtbare, livbærende i det hele taget — metaforiseret i det æg hun holder i hånden — er blevet knust. Men i sin faldne tilstand afviser Fennimore denne forståelse og frabeder sig i øvrigt at blive gjort til genstand for NLs guddommeliggørelse og 'ideale' tilbedelse. Samtidig forfægter hun ligesom fru Boye B(B)-praksissen og kvindernes 'materielle' karakter. Det sker ikke som i tilfældet med den kokette enke som led i en A(B), men virkelig ud fra en strengt 'materiel' position. Hun fornægter dog ikke 'idealiteten' mere end at hun stadig understreger urenheden i det lavbårne: "tro mig, det har været lidt snavset, det Ler, hvoraf de er dannet begge to" [kon] (p. 161). Der kan dog ikke være tvivl om, hvor skidt hun befinder sig her "mange Himle lavere end den, hun havde haft i Forventning, og som hun havde bedt om, saa bønligt og saa bange, at faa Vinger til at naa" (p. 163).

Stemningsarbejde. Der skal en sygdomssvaghed til at overvinde Fennimores forsættelige selvfordørelse. Denne sygdom er ikke andet end 'materialitetens' dårlighed, og den ytrer sig da også ved at trænge ind i hovedet på hende, det højes hjemsted. NL er den gode læge, der mens hun sover lader A(B)-stemningen få magt, og da hun vågner nænsomt arrangerer det sådan, at hun ren påny kan lade sig gribe af poesien, transformeret fra B(B) tilbage til A(B). Inventaret i stemningsbilledet er det sædvanlige, men hyggen bliver understreget af, at naturen udenfor udlader sig med regnvej, hvorved deres egen beskyttelse træder frem. Den materielle seksualitet bliver yderligere gennem regnvejret, deres åndfulde seksualitet tilsvarende inderliggjort (de sidder inde i stuen), og de nyder det med god samvittighed, da Erik også er beskyttet: "de talte om Regnen, om hvor godt det var, Erik havde sin Regnkappe med og om hvor vaad den stakkels Trine vilde blive" (p. 165). Sidstnævnte er tjenestepigen der har fri og er taget på besøg, ubeskyttet mod seksualitetens farer.

Foruden den hyggende regn starter det med at *lyset dæmpes og duftene* fylder den lune luft: "en syrlig Vinduft (. . .) fyldte Luften, som, lun af deres Aande" (p. 164). I disse interieurer stiger minderne og drømmene

frem, mens NL følger den elskedes søvn. Og når han har drømt sig bort fra udgangspunktet, vender han blot tilbage til den stemningsskabende 'realitet', der ligger foran ham. "Og sindet slap det Alt, det Fjærne, og vendte Hjem (...) og deres Sjæle var stille, saa stille og trygge, medens Fremtiden syntes at sove i en Vugge af Fred" (p. 164). Denne A(B)s karakter af fastholdelse er mejslet ud i det følgende: "At det kunde lukke sig sammen, dette Livsnu, som en Knop er lukket sammen om sig selv, og der saa ingen Vaar vilde komme!" (p. 165). Selv om ønsket er forgæves er det dog lykkedes at bygge en stemning så godt op, at Fennimore lader sig bevæge hen i minderne, hvilket resulterer i, at NL efterlader hende i en retableret A(B). Men så snart (B)-et, Erik, viser sig igen, må hun konstatere dets fuldstændige uegnethed til at fungere som afsatspunkt for A. I det hele taget: "Hvad kunde det hjælpe at stride imod, med den haabløse Tyngsel, der var over dem begge. Det var saa unyttigt at lyve sig let, deres Liv kom dog aldrig mere til at gaa paa Fjere" (p. 168). "Hvad kunde det hjælpe, at hun ved Mindernes Varme vakte Følelser fra fordums Dage op til kunstigt Liv, og fik sin Afgud op paa hans Sokkel igen, og fik Beundringens Glands i sine Øjne" (pp. 168-69). De er endegyldigt faldet ned i B(B), men kan dog samtidig praktisere A(A), netop den kombination fru Boye fremstillede som en fare for den seksuelt "faldne".

"Duften, Lyset og de sitrende Toner, det var vejret hen Altsammen, og der kunne de sidde, af gammel Vane, han med Armen om hendes Liv, hun med sit Hoved lænet mod hans Skulder, saadan sad de tungt nedsænkede i Tavshed, glemmende hinanden; hun for at mindes hint Herlige, han dog aldrig havde været, han for at drømme hende om til det Ideal, han nu altid saa straaie i Sky, højt over hendes Hoved" (p. 169).

Endnu et "fald". Det forhold som NL og Fennimore etablerer må nærmest karakteriseres som B(A). Det er en praksis, der i modsætning til A(B)s *dæmpede lys* giver "enkelte Reflexer af dens [kærlighedens] fulde Lys" (p. 175). Den afviger også ved ikke at være plaget af stemningers begrænsede varighed: "der døde ikke en Stemning, der visned ikke en Følelse, uden for at give Liv til den Spire, de bar i sig, til noget endnu fuldkomnere" (ibid.). Dette fuldkomne har kendetegnene 'fylde', 'helhed' og 'orden' "for *det* var Kjærligheden: en Verden, der var *hel*, noget Fyldigt, Stort og Ordnet" (ibid.). Disse kendetegn har den dog ikke mere end som splinter af en klode og splinter der er på vej *ned* som meteoror: lysende, strålende, men faldende og kortvarige; "enkelte Reflexer af dets fulde Lys, Splinter af Kjærligheden, ligesom Meteorerne, der rase gennem Luften, er Splinter af en Klode" (ibid.).

Det er NL som den "ikke-faldne" af dem, der har fået dem op i "den extasiske Højde" (ibid.), han har "givet hende Tro igjen paa dets bedste Magter, loftet hendes Aand til Adel og til Højhed, givet hende Lykken" (p. 176). Her har vi således 'idealiteten', (A), i forholdet; den materielle seksualitet, hvori den ud-trykker sig er naturligvis fortsat sekundær,

suspekt, fortiet, undertrykt. Men den er der trods alt i B(A) og det er nok, d.v.s. deres kærligheds fald er lige så vist som meteorens og som alle de andre tilfælde, hvor ånden har ladet sig 'materialisere': "Saadan sank og sank deres Kjærlighed høje Slot, det fra hvis Tinder de havde skuuet saa stolt ud over Verden" (p. 177), "den Højde, hvorfra de var faldne" (p. 178). De føler sig skyldige, usle, de bliver koblet "tættere og laveligere sammen i en fælles Følelse af Skyld" (ibid.).

Det de er "faldet" fra, er 'idealiteten' i B(A) og det de falder ned til, er den rene forskelsløse 'materialitet', B(B). Eriks død repræsenterer en mulighed for endnu en gang at retablere 'idealiteten' i dens afstand fra 'realiteten', men den gør det naturligvis kun for Fennimore. Hun griber den til gengæld med virkelig ekstase, kaster sig ned i skidtet og piner sig selv med endnu større ihærdighed end første gang, da hendes lyster forekom hende at besmudse den højbarne Erik: "Hun angrede og bekjendte, vildt og hensynsløst i stedse voksende Lidenskabelighed, med ganske det samme fanatiske Had til sig selv som det, der bringer Nonnen til at hudflette sit nøgne Legeme. Hun søgte begejstret efter lave Ord, og berusede sig i Selvfordærelse og i en Ydmyghed, der brændte efter Ringhed" (p. 184). Jo mere hun fornedrer sig, med jo større kraft får hun genoprettet 'idealiteten', og det lader sig nu for alvor gøre, idet Erik ikke mere er der til at dementere hendes guddommeliggørelse og tilbedelse; i sit fravær kan han finkle som den store, absolutte renhed og højhed og med sit minde til stadighed levere hende afsatspunkter til en A(B)-praksis. Imidlertid går proceduren her ud på, at hun efter 'idealitetens' genoprettelse i kraft af fornedrelsen skal kunne stige op på en trone i forhold til NL, sådan at hun kan leve 'idealiteten vs realiteten' for fuld udblæsning: over for Erik som den der er nede, og over for NL som den der er oppe. Derfor distancerer hun sig i moralsk højde fra NL: "Den Gang, du kom, var jeg retskaffen, jeg havde aldrig gjort noget Slet, men saa kom du med din Poesi og dit Skarn og løj mig ned i Sølet til dig" (p. 187). Desværre lykkes operationen ikke helt godt: "der havde foresvævet hende noget Ophøjet og Mægtigt (. . .), Noget der bar hende og satte hende paa en Trone, og nu var det faldet saa smaat og dagligdags ud" (p. 190).

NL-GERDA

Den uskyldiggjorte kvinde. Alle NLs A(B)-praksisser – i forbindelse med Erik, fru Boye og den unge Fennimore – har lidt nederlag over for verdens brutalitet og tilfældighed. Og hans seneste B(A)-praksis har demonstreret "faldet". Det syntes at have været til at bære, fordi Fennimore og NL havde været knyttet sammen i fornedrelsen. Men dette lyspunkt varede kun indtil Fennimore fik chancen for at svinge sig op i 'idealiteten' igen. Så var han alene tilbage i sølet. På grund af forholdets specielle karakter kan man – ud fra tidens konventionelle romanfiktion – formode, at B(A) ikke

er blevet dementeret kraftigt nok. Ud fra samme konvention kan man derfor vente, at NL vil gøre forsøget med B(A) endnu en gang, ligesom det er til at forudsige hvordan: med en ung uskyldig pige, plukket som en endnu udfoldet knop, uden den tunge svulmende sanselighed. (Smlgn. f.eks. med Inger i 'Lykke-Per'). Sådan er Gerda eller rettere: hun afviger ved at være en raffineret kombination af en yppig, sanselig krop, der er uskyldiggjort af en ren sjæl. I fru Boyes tilfælde nøjedes det svulmende med at blive sfæriseret af et uskyldigt udtryk: "der var en bedaarende Uoverensstemmelse mellem den dejlige, stærktformede Hals, den matroneagtige Charlotte Corday-Kappe, og de saa barnligt troskyldige Øjne og den aabnede, lille Mund med de mælkehvide Tænder" (pp. 72-73). Men hos Gerda er uskyldiggørelsen mere fundamental og mere sikker, simpelt hen fordi hun ikke blot ser ud som et barn, men er et barn: "I hele hendes tidligt udviklede Skikkelse var det kvindeligt Yppige ligesom uskyldiggjort ved noget af Barnets Fyldighed" (pp. 200-1). En sådan kvinde udgør det optimale udgangspunkt for en B(A)-praksis, men NL kender den 'materielle' praksis' truende tendens til at udvikle sig til en ren 'materiel' affære, sådan som det skete for Erik og Fennimore. Han søger derfor bevidst og intenst at styre udenom, at beskytte dem mod lidenskabens fortærende brand: "Han elskede hende, den unge Hustru, han havde vundet, med al den Tankernes og Hjærtets Finhed, med al den store, omhedsdybe Omhu, der lever hos en Mand, som kjender Kjærlighedens Hang til at synke og tror paa Kjærlighedens Evne til at stige" (pp. 201-2). Det er igen kampen mellem den tilvejrstigende 'idealitet' og den nedadtrækkende 'materialitet', der udkæmpes. Men at den netop helt præcist finder sted som en B(A), hvor den praktiserende søger at forme materien ud fra 'idealiteten' er også explicite: "Niels stræbte ærligt paa alle Maader at forme deres Liv saa ædelt, og skjönt og nyttigt, saa at der aldrig kom en Standsning i deres Sjæles Vækst op imod det Menneskeideal, paa hvilket de begge troede" (p. 204).

Nederlag. For at vende tilbage til den nævnte konventionalitet som i tilfældet er nærliggende: det vil på dette sted hyppigt gå sådan, at det gradvis viser sig umuligt at foretage formningen af materien, den afslører i det lange løb sin uafhjælpelig lave karakter, som 'idealiteten' til sidst vil lide nederlag overfor. Mere specifikt viser det sig umuligt at fastholde kvindens jomfruelige seksualitet, den modnes i stedet og bliver, i hvert fald potentielt, tung og sanselig, og manden må beskæmmet vende sig bort med sin sidste illusion tabt. Her går det lidt anderledes, idet det ikke udtrykkeligt bliver B(A)-praksissens tendens til at "trække nedad" til en B(B), der diskvalificerer den, men derimod B's manglende evne til at lade sig styre af (A). Det lader sig ikke gøre at trykke 'idealiteten' tilstrækkeligt kraftigt og adækvat ud i 'materialiteten'. Førstnævnte er her ateismen,

sidstnævnte er Gerda. Hun har "en lav og drømmende lille Kvindepande, hvor Tanker, der er store, er saa uvante og næsten gjør ondt" (p. 201). Man mærker i denne beskrivelse ligefrem hvor svært det er at presse 'idealiteten' ind i et så bastant hoved, hvor der ligesom heller ikke er plads til den slags. Resultatet af NLs B(A) bliver da også nedslående. For det første bliver 'indholdet' forvansket i 'udtrykket' for så vidt som hun bliver intolerant og fanatisk, hvilket NL dadler hende for. Derudover og som det vigtigste viser det sig, at hun til trods for iveren ikke er blevet præget så stærkt, at hun over for døden kan holde fast ved ateismen. Det er med andre ord umuligt at bringe 'idealiteten' uden for selvet, ud i 'realiteten', selv om bestræbelsen er den ærligste og den modtagende instans er den beredvilligste. Det bliver klart i forbindelse med den pludselige "indgriben" fra "Tilværelsens trøsteløse Vilkaarlighed" (p. 203); "Pludseligt, hen paa Foraaret, blev saa Gerda syg og kunde ikke leve" (p. 204). Foruden at fungere som en forudsætning for at den ateistiske forkyndelse afsløres i sit nederlag, tager den også livet af en anden B(A)-praksis. Som sådan kan man betragte det at NL formerer sig; barnet kommer til at tjene som tegn på 'idealitetens' evne til at frugtbar gøre og slå rod i historiciteten, hvilket blot er et specifikt udtryk. Men ligesom med Gerda slår 'realiteten' brutalt dette til Jorden: "Da var det, en Dag han kom hjem fra Marken, at han fandt sin lille Dreng meget syg" (p. 208). Imidlertid er denne vilkårlighedens rasen ikke specielt et nederlag for B(A), den har forinden ramt en række A(B)-praksisser: da Edele dør, da Erik rejser bort, da fru Boye gifter sig. For så vidt som disse "tilfældigheder" kommer fra en verden uden for bevidstheden hører de med til 'realiteten' og 'materialiteten'. Den grusomme vilkårlighed er et af dens kendetegn. Det kaldes også "Livets egne Love" (p. 211) og problemet bliver da "det ene Simple: at bære Livet som det var! bære Livet som det var og lade Livet forme sig om Livets egne Love" (ibid.). Vi har således forestillingen om en 'realitet' som ligger uden for menneskets indflydelse og som ubønhørligt griber ind i dets forsøg på at værne om 'idealiteten'. En forestilling som er det tydeligst ønskelige tegn på frustration, fremmedgørelse, magtesløshed over for en ond verden.

KUNSTPROBLEMATIKKEN

Undsigeligheden. 'Idealiteten' er en universel værdi og 'realiteten' er overalt en lige uafrystelig, genstridig og lavbåren materialitet. Derfor er den kunstneriske problematik homolog med den skildrede seksuelle, og derfor lader den sig beskrive med den samme model og de samme termer. I 'NL' rejser den kunstneriske praksis sig først som et problem, da NL belært af Erik finder ud af, "at det, der var stort, ikke altid ogsaa var støbt i en Form, der skjøn" (p. 53). Indtil da har han udelukkende bevæget sig i en A(A), men nu åbner kombinationsspillet sig, dog således at det endelige

forhold mellem elementerne A og B, allerede tidligt er blevet lagt fast: "det var som en Søbunds underlige Vegetation, seet gennem blakket Is; slaa Isen i Stykker eller drag det dunkelt levende frem i Ordenes Lys: det er det Samme, der skeer, — det, der nu ses og nu gribes, er, i sin Klarhed ikke det Dunkle der var" (p. 17). Her konstateres at formen, ordene, det materielle ud-tryk altid vil være en forvanskning af det "Ideale, Drømmende, Ætheriske" (p. 68) indhold. Eriks kunstneriske arbejde er en B(A)-praksis, og således en praksis i strid med citatets dom. Fru Boye beskriver som ovenfor citeret denne praksis, ligesom hun i sin hyldest til Shakespeare og sin kritik af Oehlenschläger kommer ind på den B(B)-kunstpraksis, som hun foreslår som alternativ. Det nærmeste det kommer en eksemplificering er i formægtelsen af Oehlenschläger, hvor det hedder: "Jeg vil have en yppig, glødende Skildring *der*, jeg vil se Noget saa blændende skjønt, at det tager Vejret fra mig. Jeg vil indvies i saadan et Havfruelegemes ejendommeligt Skjønhed" (p. 63). Nu er det interessant, at det slør som hun mener Oehlenschläger drager over 'realiteten', og som hun vil have draget væk, dækker noget så ikke-realt som en havfrue. Det er da også meget nærliggende at betragte kunsten her som en ren seksuel, tekstlig praksis, således at det hun snakker om, snarere er en seksuel end en kunstnerisk B(B). Formodningen kan måske ses bekræftet i det forhold, at hun har sine synspunkter fra den bekjendte kritiker, som hun har elsket. Hos ham findes den samme sammenfletning af en seksuel og en kunstnerisk praksis. Han var "paa Fejdefod overfor Tidens ideale Retning" (p. 67), men samtidig savner han i sit alternativ, B(B), "dette Ideale, Drømmende, Ætheriske, dette blaa-blaa Mystiske, dette ubegribeligt Høje og forsvindende Skære" (pp. 67–68). Fjendtligheden over for det 'ideale' fører han igennem over for fru Boyes "Illusioner og Fordomme, hendes Drømme og hendes Fejlsyn" (p. 68). Men da han så har udryddet dem, finder han ud af, at netop i dem lå alt det han havde elsket. D.v.s. at det dunkle, uklare, anede, mystiske endnu en gang manifesterer sig som det overordnede og som det, der ikke lader sig drage frem i klarhed og 'materialitet'.

Eriks billeder. A(A) er det uholdbare drømmeri, som ikke skaber nogen kunst, og B(B) er den "åndløse" 'materialitet', som heller ikke skaber nogen kunst. B(A), hvor Eriks arbejde finder sted, bliver problematiseret af den indledende og forudgribende dom, at 'idealiteten' simpelt hen ikke lader sig udtrykke. Men dette er endnu ikke endeligt fastslået i NLs skæbne, og det hedder da også fortsat: "Der skulle jo blive en Digter af Niels Lyhne" (p. 82). Når der skulle det, er grunden at han har del i den høje 'idealitet', først i barndommens A(A), senere i forb. m. fru Boye i A(B). Før fru Boye "havde han jo ikke havt meget andet en sine Drømme at være Digter paa" (p. 82), "Men nu begyndte det at blive anderledes" (p. 83). Det er naturligvis ikke gjort med overgangen fra A(A) til A(B), tilbage

står det væsentligste problem med overgangen fra A(B) til B(A). Den overskrider Erik og det beundrer og misunder NL ham for. Hvordan processen præcist foregår hos Erik fremgår i forbindelse med skildringen af hans malerier. Efter den expliciteres det, at hans kunst er ud-tryk for et drømmearbejde, overgangen fra A(B) til B(A): "det han vilde give fandt altid sit Udtryk (. . .). Han kunde nok drømme sig andre, kunde længes ud af den snævre Kreds, indenfor hvilken han manede dem frem" (p. 126). Først drømmer man, så ud-trykker man. Hvor sindrigt det hele er vævet sammen ser man i beskrivelsen af hans billeder. De skildrer alle unge, udfoldede piger i en A(B)-situation, som de drømmer om og higer efter at transformere til en materiel seksualpraksis. På det første er pigen med lukkede øjne ved at gribe efter 'materialiseringens' tre "teoretiske" muligheder: "Kjærlighedslykke, usigelig, — bitter Sorg, som Korset mildner, eller Haabets haabende Hverdagsskæbne" (p. 125–26). Disse muligheder hænger sammen med at "Erik i sin Kunst vilde finde Udtryk for (. . .) det Romantiske eller maaske det Sentimentalt-Romantiske" (p. 87). Dette er hverken NL eller 'NL' "sympathetisk" (ibid.), idet deres (romanpersonens og romanens) "erfaring" konsekvent er, at den materielle seksualpraksis begynder som "Kjærlighedslykke", men ender som "bitter Sorg" og fornedrelse — uden korsets trøst.

I det andet billede er A(B) videre udarbejdet: "det [hjertet og dets længsler] ligger derinde som en Knop, foldet sammen i al sin Sødme og Skjønhed" (p. 126). "Skal den [knoppen] aldrig aande ud, hvad den anende ejer, være rig med sin Rigdom, skal den aldrig, skal den ikke foldes ud og rødme sig vaagen, mens Straaler af Sol suse blinkende ind under alle dens Blade!" (ibid.). Eriks problem som kunstner er at 'idealiteten' ikke er rigtig stærk i ham: "Men havde han saa tjent Guden i de elleve Dage, kunde det hælde, at andre Magter i ham fik Overhaand, og han kunde gribes af en rasende Trang efter grove Nydelsers grove Lyst, og kaste sig hen til dem, febertagen af den menneskelige Attraa efter Selvtillintetgjørelse, der, mens Blodet brænder, som Blod kan brænde, higer efter Nedværdigelse (. . .) med just det samme Maal af Kraft som ejes af hin anden, ligesaa menneskelige Attraa, Attraaen efter at bevare sig selv, større end sig selv og renere" (p. 127). Der er simpelt hen for lidt 'idealitet' og for meget 'materialitet' i Erik.

Det kan muligvis hidtil have været mindre evident, at det er A(B) og ikke A(A), der går forud for den kunstneriske B(A). Det træder tydeligere frem, da det med Erik viser sig, at hans kunstneriske produktionsevne forsvinder, da den generelle, seksuelle A(B), forelskelsen, ændrer sig til B(A) og ender med B(B). Dette er udviklingen af forholdet til Fennimore: da de til sidst stikker til halsen i 'materialitetens' sumpe, samtidig med at de henfalder til A(A)-drømmerier, er hans talent udslukt, goldt. Man kan her aflæse, hvordan 'idealiteten' virkelig er et universalium, hvor seksualite-

ten og kunsten samles. Samtidig er det imidlertid umiskendeligt, hvordan seksualiteten er den absolut dominerende: kunstens motiver er hele vejen igennem seksuelle og som en sigende detalje sammenligner Erik sig i sin kunstneriske uformuenhed med "en sølle Kastrat" (p. 157). Kunstnerisk "potens" afhænger således af, at man ikke har ladet sig brænde ud i materiel seksualitet. Med Eriks goldhed er de kunstneriske manifestationer afsluttet, idet heller ikke NL kommer videre. Han gør ikke noget yderligere forsøg på at gå ind i en kunstnerisk B(A), men holder sig inden for den rent seksuelle praksiskombinatorik.

Konklusion. Det billede som bearbejdelsen af den kunstneriske problematik aftegner bekræfter stort set den dom, som citatet om søbunden afsagde. B(B) er dementeret, og NL får aldrig overskredet grænsen fra A(B) til B(A). I det omfang hans ungdomsdigtning er et forsøg mislykkes det, og ud fra en erkendelse af forehavendets umulighed forsøger han sig ikke videre. Endelig er der Erik, som viser at kunsten er mulig. Men den bliver samtidig problematiseret på forskellig måde; dels er han begrænset, for så vidt som han kun kan ud-trykke én bestemt drøm, dels er kunsten fuldstændig afhængig af seksualpraksissen. Så snart han falder fra A(B) til B(B) og A(A) er han kunstnerisk udslukket. Herudover viser gibsafstøbningen af Fennimores hånd dels kunstens implikationer, dels dens endelighed. Alt i alt er der således tale om en lidt uklar strukturering i kunstproblematikken, hvilket imidlertid nedenfor vil blive taget op i en sammenhæng, der eliminerer noget af uklarheden.

DEN RELIGIØST-FILOSOFISKE PROBLEMATIK

Kristendommen. Det er blevet skitseret hvordan de kunstneriske praksisser hænger sammen med de seksuelle. Det samme gælder til en vis grad den religiøse problematik, selv om de forskellige filosofiske praksisser der udgør den, netop i det hierarki som 'idealitets' tænkningen opretter, befinder sig overst. For NLs vedkommende bliver det religiøse først et problem, da Edele dør på trods af hans indstændige bønner til den faderlige gud, der indtil da har fungeret som "overidealitet", d.v.s. som indbegrebet af det høje, skønne etc. Anderledes sagt markerer denne begivenhed NLs fald fra en indledende A(A), hvor alt er i sin bedste orden, til en klarhed over, at der i det hele taget eksisterer en 'realitet', tilmed med farlighed og grusom vilkårlighed som kendetegn. Det er interessant, at dette "fald" bliver koblet sammen med forskellen mellem den gammel-testamentelige gud og Kristus. Sidstnævnte fremstår nemlig som den, der på raffineret vis reetablerer den orden, der er blevet knust med "faldet". Den knuste orden er den, som eksisterer i A(A), hvor alt er lutter 'idealitet', en orden som følgelig kun kan skyde en upassende 'realitet' til side eller bryde sammen. Heroverfor gør kristendommen det "reformisti-

ske" kunststykke at koble 'idealiteten' og 'realiteten' sammen i en B(A)-betragtning, hvor den problematiske og onde 'realitet' ved hjælp af sindrige forklaringer alligevel ses som udtryk for en 'idealitet'. Den onde verden er reintegreret i en ny orden, bestående af en "flosset" idealitet og en accepteret "realitet" (2).

"Det nye". NLs fjendtlighed og fjernhed i forholdet til kristendommen er den første afvisning af en filosofi, hvor 'idealiteten' sættes ind i en B(A). Den næste finder sted i forbindelse med "det nyes" idéer, som NL kommer i kontakt med, da han kommer til København. Disse idéer karakteriseres ikke nærmere, men hvad der også er nok så sigende er den måling der foretages af dem i forhold til noget, der nærmest fremstilles som en biologisk betinget 'idealitets'-målestok. Det hedder således, at der "inderst inde var en sælsom, instinktstærk længsel, der skulde overdøves, en Længsel, det Nye ikke kunde stille" (p. 64). Med andre ord er disse idéers 'idealitet' ikke god nok. "Livet sled det vel ud siden, tyssed det bort det Meste" (ibid.). Denne dom, der umiddelbart kunne forekomme enkeltstående, får sammenhæng, når den læses ind i praksiskombinatorikken, hvor "det nyes" praksis bliver en B(A), d.v.s. en ny B(A) i forhold til den kristne. Det er altså B(A), der er noget galt med, og det lades man strengt taget heller ikke i tvivl om i skildringen af, hvordan de ny idéer bliver fort frem i 'materialiteten' og 'realiteten': "hvor sælsomt ikke med Øren at høre sin Sjæls utydelige, løndomsfulde Hvirken klinge frem i Virkelighedens Luft, som vildt udfordrende Lurtoner, som Brag af Kolleslag paa Tempelmure" (p. 65). "Det var som at høre sig selv tale i fremmede Tunger, med fremmed Klarhed og fremmed Magt om det, der var ens dybeste inderste eget" (ibid.). Dens tale er fremmed i forhold til den egentlige 'idealitet', der ikke lader sig ud-trykke på den måde; den er alt andet end larm og klarhed, den er stilhed og dunkelhed: "det, der nu ses og gribes, er, i sin Klarhed, ikke det Dunkle der var" (p. 17). Kort sagt bliver muligheden af en autentisk B(A) benægtet, ligesom det i skildringen af den kendte kritiker skete med B(B).

Ateismen. Redegørelsen for ateismen tager bedst udgangspunkt i NLs indoktrinering af Gerda. "Han udviklede for hende, hvordan alle Guder var Menneskeværk" (p. 202), det "kunde, som Alt, hvad der er af Mennesker, ikke bestaa til evige Tider, men maatte forfalde, Gudeslægt for Gudeslægt, fordi Menneskeheden evindeligt udvikles og stadigt vokser om sine Idealer" (ibid.). "Og en Gud, i hvem Slægternes Ædleste og Største ikke nedlagde deres rigeste aandelige Indhold (...) han var ikke en Gud længer, men en Afgud" (ibid.). Det der foregår her er dels en forankring af 'idealiteten' i det menneskelige – den bliver immanent – dels en historificering af den. Det er to af den klassiske idealitetstæknings bastioner, der her opgives.

Men – og det er altafgørende at bemærke det – det er ikke en opgivelse af idealitetstænkningen. Det er en reformulering, en retablering af den i den kriesituation, som udviklingen af det kapitalistiske samfund har betinget. Forankringen i det menneskelige sker nemlig ikke til 'materialiteten' men til den 'ideale' del af mennesket. Dettets adskillelse i en smudsig kropslighed og en ren og ædel tanke bliver tværtimod cementeret igennem denne forankring, idet 'idealitetens' tilholdssted i menneskets 'ånd' gør denne til den sidste stærke skanse i 'idealitetens' overlevelseskamp. Hidtil har det smudsige menneske kunnet trøste sig med, at der dog immervæk var en gud foroven, hvor renheden var intakt, og som i sidste ende ville stå som garant for tingenes sammenhæng. Nu lægges denne opgave over på menneskets immanente 'ånd', men 'idealiteten' bliver ikke mindre universel eller ophøjet af den grund. Den bliver gjort historisk betinget, men netop denne historicitet tjener til, at den fortsat kan funkke i sin integritet, sikkert beskyttet mod de ubehagelige anfægtelser som den historiske udvikling ellers har beredt 'idealitetstænkningen'. Nu bliver idealernes forfald nemlig blot et tegn på at menneskeånden er under stadig udvikling mod stadig større højder. Ateismen bliver på den måde den naturlige fortsættelse af kristendommen, det bliver en overgang fra én idealisme til en anden. Den ny idealismes fortjeneste og fordel er da, at den producerede 'idealitet' ikke forsvinder op i den blå luft, men bøjer "sig hen over Jorden, med elskende Gang mod alle de skønne, menneskelige Egenskaber og Evner, som vi har potenseret og smykket Guddommen med, for at gøre vor Kjærlighed værd" (p. 123). Den vil forskønne menneskets jordiske liv ved at forskønne dets åndelighed; "Godhed, Retfærdighed, Visdom" (ibid.) skal blomstre så "Jorden bliver vort rette Fædreland, vort Hjertes Hjem, hvor vi ikke er som fremmede Gæster en stakket Tid, men al vor Tid" (ibid.). Resultatet af denne proces, som er en A(B), vil være den sjælelige skønhed og rigdom, men det må ikke glemmes, at forudsætningen hele tiden er, at der netop er sket et "fald" fra A(A) til en erkendelse af 'realitetens' uomgængelighed og grusomhed. Ud fra denne erkendelse forkastes A(A), og meget interessant bliver den det på grundlag af det nyvundne historiske synspunkt: A(A) bidrager ikke "en eneste Tomme til Menneskeandens Vækst" (p. 7) og "i Drommenes tilsyneladende uendelige og evigt vekslende Lande, der er der i Virkeligheden visse korte, slagne Landeveje, hvor Alle færdes og udenfor hvilke de aldrig komme" (p. 82). Samtidig med at den ny idealitetstænkning forkaster A(A) integrerer den den uomgængelige, materielle 'realitet' i sit verdensbillede. Imidlertid ligger der i selve den måde integreringen finder sted på en afgørende begrænsning af synspunktet på 'realiteten'. Først fungerer denne i en A(B) som det grundlag, hvorfra menneskeheden svinger sig op i højderne, som naturligvis stadigvæk er ædle og skønne. For at dette kan finde sted forudsættes det, at 'realiteten' har en vis given karakter, der kan

fungere i sammenhængen. Så snart dette ændrer sig, virkeligheden flytter sig, ramler det sammen i hvert fald for en tid. Inden det går så galt forekommer imidlertid den mulighed, at den idealitet som er blevet ophobet i den "Gud, i hvem Slægternes Ædlest og Største (...) nedlagde deres rigeste aandelige Indhold" (p. 202), at den søges udmøntet i en B(A)-praksis, d.v.s. et forsøg på at lade 'realiteten' gennemtrænge af de ideale værdier. Det er dette, der også er tanken i den manifesterede ateismes forestilling om kærlighedsstrømmen, der skal "boje sig hen over Jorden" (p. 123). Som omtalt ovenfor lykkes ingen af forsøgene på at ud-trykke den ateistiske idealitet, den lider nederlag over for "den barske Virkelighed" (p. 203). Og herved bliver det; tilbage står en virkelighed, der ligesom i A(B)-praksissen ligger helt uden for menneskelig påvirkning. Den er der bare med sine givne kendetegn. Det bliver da tydeligt, at den reviderede idealitetstænkning, som ateismen i 'NL' fremlægger, i sin konsekvens fungerer på nøjagtig samme måde som den A(A)-idealisme, som den distancerer sig fra: den usle virkelighed forbliver uantastet som et ondt mysterium. Forskellen er "blot", at den nu erkendes som noget, der ikke blot kan negligeres, tilmed som en grusom magt, der knuser den menneskelige idealitet.

AFSLUTNINGEN

Resumé For vi går ind i en beskrivelse af den afsluttende situation som romanen munder ud i, vil det måske være på sin plads at resumere den dom, som teksten har fældet over de forskellige praksisser. Det afgørende er her, at dommen er så godt som enslydende på de tre områder hvor teksten har bearbejdet den beskrevne praksis-problematik. A(A) bliver afvist som en praksis, der kun fungerer under negliger af 'realiteten'. Den mangler eller overser den erkendelse af splittelsen mellem 'idealitet' og 'realitet', som NL på et tidligt tidspunkt kommer frem til, og som er funderende for hele 'NL's betydningsstrukturering. Modsat tager B(B) ikke hensyn til 'idealiteten', som foruden at være en lige så given ting som 'realiteten', er stedet for de højeste menneskelige værdier. B(A) bliver også diskvalificeret, dog alene i den forstand at den formede 'materialitet' viser sig aldrig at være et fulgyldigt udtryk for 'idealiteten', udtrykket forråder uundgåeligt det udsigelige, der er dømt til at knuses i en brutal 'realitet'. Tilbage er så A(B), som er den praksis, der sidder inde med positiviteten. Dens stemning af blidhed, blødhed, lunhed, dens dufte, dæmpede belysning og næsten-stilhed forråder ingen 'idealitet' og formægter ingen 'realitet', i hvert fald ikke så længe denne står stille og lader sig bruge som afsatspunkt. Her er det så den grusomme vilkårlighed kommer ind og vælter enhver sammenknytning af 'realiteten' og 'idealiteten' omkuld, både når den har form af en ihærdig B(A) og når den har form af en skrøbelig, men, så længe den lykkes, mere lykkebringende A(B).

NL's religiøst-filosofiske "fald". Denne "livets grusomhed" er den første tragik, den næste er den virkning som denne har. Da barnet er ved at dø, falder NL på knæ og beder Gud om hjælp. Hvordan dette er et "fald" fuldstændig på linie med det seksuelle "fald" expliciterer teksten krystalklart: "Han var bleven fristet og han var falden: det var et Syndefald, et Frafald fra sig selv og Ideen" (p. 211). Her skal det så bemærkes, at det er "fald" ned i A(A), hvilket er lige så udtrykkeligt: "han vidste jo dog, lige til de inderste Fibre i hans Hjerne, at Guder var Dromme og at det var en Drom han flygted til, saasnart han bad, lige saa godt som han i gamle Dage, når han kastede sig i Fantasteriets Arme, havde vidst det var Fantasteri" (ibid.). Sammesteds præciseres en vigtig side af den 'idealitet' han har svigtet, ateismen: "Thi det Nye, Atheismen, Sandhedens hellige Sag, hvad Maal havde det Altsammen, hvad var det Altsammen andet end Flitterguldsnavne for det ene Simple: at bære Livet som det var! bære Livet som det var og lade Livet forme sig om Livets egne Love" (ibid.). Den ovenfor påpegede konsekvens af den manifesterende ateisme ses her draget frem og understreget: ateismens idealitetstænkning indebærer, at man ikke insisterer på at gribe ændrende ind i 'materialiteten' og 'realiteten', men ydmygt bøjer sig for den, når den viser sig genstridig og ond.

Når tragikken bliver så stor skyldes det at NLs "fald" fra ateismen er endnu mere uigenkaldeligt end de tidligere manifesterede seksuelle "fald": "Han kunne jo gjerne tage sin gamle Livsanskuelse op igjen, hvis han havde Lyst, men een Gang var han faldet Faldet, og om han senere skulde komme til at gjentage det eller ikke at gjentage det, det var lige ligegyldigt, det ene som det andet" (ibid.). Et andet forhold som ligeledes peger i retning af det religiøse "fald" som et mere skæbnesvangert er, at der består et andet forhold mellem A(A) og B(B). I det seksuelle sker fornedrelsen først til en B(B), hvortil så kobler sig en A(A) – det drømmeri som Bartholine og Fennimore som faldne kvinder glider hen i, og som fru Boye advarer imod. Her går det omvendt: først fornedrer NL sig til A(A) ved at bønfalde Gud om hjælp, og det er det afgørende: "Det kom ham for, som om hans Liv var sluttet af hin kvalfulde Nat" (ibid.). Derefter hengiver han sig, da han melder sig som krigsfrivillig, til B(B) som konsekvent fører ud i den fysiske destruktion. Den samtidige og parallelle A(A) og B(B) er også her manifesteret med al ønskelig tydelighed, idet NL, mens betændelsen, den fysiske destruktion, raser i ham, ligger og fantaserer om 'idealerne'; han "laa (...) og fablede om sin Rustning og om, at han vilde do staaende" (p. 215, mine understregninger). Adskiltheden i det realitets-uafhængige fantasi og den dødelige, alt andet end 'ideale' virkelighed hersker uindskrænket.

Dette endeligt giver anledning til paritetisk at drage en parallel til Eriks. Man vil her opdage flere ligheder, nemlig at hans "fald", der både er

seksuelt og kunstnerisk, er af lige så uigenkaldelig karakter som NLs. Han drømmer sig nok tilbage til før "faldet", men det bliver ikke til andet end en A(A), ledsaget af en konsekvent B(B), der ligesom for NLs vedkommede ender med en voldelig død. Den forskel, der ovenfor blev antydnet mellem implikationerne af det seksuelle og det religiøst-filosofiske "fald", viser sig således som snarere en forskel mellem mændene og kvinderne. Kvinderne bliver nok fornedrede, men de klarer sig dog "so oder so" igennem til en videre eksistens. For mændene er "faldet" anderledes skæbnesvangert, hvilket ganske åbenlyst hænger sammen med at kvinderne er rent seksuelle praktikere, mens mændene derudover arbejder med en kunstnerisk eller religiøs praksisproblematik. Det er som om deres "fald" fremstilles som et andet og mere 'idealt' end kvindernes rent seksuelle.

xxxxxxxxxxxxxxxx

SEKSUALITETEN

Ekstern sammenhæng. Vi kommer hermed ind i et hierarkiseringsspørgsmål og i det hele taget i spørgsmålet om seksualitetens rolle i 'NL'. Den betydning der ligger i, at seksualiteten er så næsten altdominerende lader sig som udgangspunkt bedst aflæse som specifikt ideologisk og dermed i sidste instans økonomiske betinget. Jeg tænker her på det forhold, at forfatteren – og enhver forfatter på pågældende tid og sted – arbejder i et ideologisk rum og med et ideologisk materiale, der effektivt har fortiet og benægtet 'åndslivets' afhængighed af andet end sig selv; det skulle da lige være af "overidealiteter" så som Gud. o.lign. Hertil kommer så, at hans materielle eksistens ikke har åbnet nogen mulighed for at 'idealitetens' integritet og autonomi skulle blive anfægtet fra den side. Disse to forhold er betingende for, at forfatteren i sin ideologiske praksis ikke kæmper med og mod de økonomisk-produktionsmæssige og økonomisk-teoretiske interaktionerende praksisser, som den hierarkiske praksismodel beskriver, og som ideologien altid fortier, forvansker eller prøver på at gøre det. Imidlertid slipper ingen "ideolog" for kampen med det der foregår "i kælderen" og "på loftet" – den materielle produktion og dens teori – også selv om kampen ikke kommer til at foregå i det økonomiske. I 'NL' finder den sted i seksualiteten, som må betragtes som et kompleks isomorft med det økonomiske. Den materielle seksualitet forties og fordrejes i ideologien på samme måde som den materielle produktion og ligeledes kæmper seksualideologien med og mod, hvad der kunne blive en seksualteori. Når jeg skriver "med og mod" tænker jeg på det forhold, at ideologien, for en udarbejdet og arbejdende teori er etableret, kæmper med dens problemer; bagefter kæmper den videre med dem og samtidig vender den sig mod teorien som den trussel den er mod det ideologiske herredømme. Imidlertid er teoriens trussel ikke den farligste, men derimod den materielle, in casu seksualitet. Dette generelle forhold forstærkes

muligvis af, at der på tidspunktet ikke foreligger nogen "farlig" seksualteori.

Intern sammenhæng. Den kunstneriske problematik og den religiøst-filosofiske problematik er hidtil blevet betragtet i deres pålydende autonomi, men i en middelbar betragtning savnes grunde for at fortsætte hermed. Hvis man således i stedet tager udgangspunkt i deres tekstuelle karakter kommer der ny ting frem. Mens der findes såvel en seksuel materialitet som en direkte seksuel tekstualitet er både den kunstneriske og den religiøst-filosofiske praksis specifikt tekstuelle. Da det der i øvrigt arbejdes med i teksten 'NL' er direkte seksuelle spørgsmål, er der grund til at formode, at både den kunstneriske og den religiøst-filosofiske problematik også har noget med seksualiteten at gøre. Nærmere betragtet kan det henset til styringen fra den nederste trekant i den hierarkiserede praksismodel forekomme nødvendigt at betragte dem som "overbygninger" (d.v.s. som forskudte tekstuelle (ideologiske) praksisser) til den materielle seksualitet. Dette synspunkt vil blive forfulgt i det følgende.

Kunstproblematikkens seksuelle karakter. Når resultatet af den kunstneriske A-B-kombinatoriks manifestationer er, at det ikke kan lade sig gøre virkelig at ud-trykke indholdet, er dette fuldstændigt homologt med, at den materielle seksualitet er uvederhæftig i forhold til de ædle rorelser, hvilket er det direkte seksuelle manifestationsmonsters udsagn. De to udsagn er enige om at fornægte produktiviteten og materialiteten. Den seksuelle tale gør dette ved at fornægte den materielle seksualitet i det hele taget, d.v.s. den hierarkiske praksismodels nederste trekant. Derimod fornægter den kunstneriske tale produktiviteten og materialiteten i deres skikkelse af tekstuel, ideologisk transformationsarbejde, d.v.s. den midterste trekants instans 2. Som indledningsvis sagt trækker den ideologiske tanke grænser sådan at dels instans 2, dels den materielle praksis lukkes ude, fornægtes. Det bliver de på den måde, at de for så vidt som de ikke blot forties, bliver fremstillet som inautentiske, forvanskende og forgæves forsøg på i et materiale at ud-trykke en 'idealitet'. Det paradoksale og næsten tragikomiske er så, at denne 'idealitet' netop er fremkommet gennem et sådant arbejde, og at den kun har fået sin 'ideale' og udsigelige karakter ved at dette konkrete, ideologiske transformationsarbejde er blevet fortiet. 'Idealiteten' stammer angiveligt alene fra det bedste, det mest ophøjede der er nedlagt i mennesket, det som det kun i sine ædlest øjeblikke kan leve op til. Kort sagt stammer det fra den, i 'NL' ganske vist historiske, men dog stadig fritsvævende MenneskeÅnd. Når man ser på dennes, d.v.s. 'idealitetens' konkrete manifestationer får man bekræftet, at den kunstneriske problematik i sidste instans er seksuel. Forud for den kunstneriske B(A) går der hver gang, og skal der gå, en seksuel

A(B)-drømmeaktivitet. Derfor standser Eriks kunstneriske produktion, da han falder fra forelskelsens A(B) over B(A) til en ren B(B)-praksis. Erik beskriver selv virkningen som fravær af A(B): "han saa aldrig en Idé eller Stemning, saadan som før" (pp. 146-47). Sammenhængen mellem A(B) og den kunstneriske B(A) kan som omtalt ovenfor også ses i afsnittet om Eriks billeder. Her kan man også hæfte sig ved, at billederne alle fremstiller en A(B)-situation, hvilket ud fra fremstillingen af kunsten som en ud-trykspraksis peger i retning af en forudgående A(B). — Endelig afslører også den kunstdiskussion, fru Boye fører, i hvor høj grad det er seksualiteten der er determinerende. Derfor: den kunstneriske B(A) svarer til og har samme oprindelse som den direkte seksuelle B(A), ligesom de lider det samme nederlag, den i A(B) ophobede idealitets udsigelighed. Forstnævnte er blot tekstuel (ideologisk, foregående i den midterste trekant), mens sidstnævnte er materiel seksuel handlen (foregående i den nederste trekant).

Den religiøst-filosofiske problematik seksuelle karakter. Den religiøst-filosofiske praksis i 'NL' fremstiller, ligesom Filosofien og Religionen i øvrigt, sig selv som overordnet den kunstneriske og selvfølgelig også den materielle seksuelle. Det er ikke muligt i den hierarkiserede praksismodel at indrømme den nogen overordnet plads andet end inden for det interne hierarki, som ideologien selv måtte oprette. Den forbliver en ideologisk, tekstuel praksis på samme plan som den kunstneriske. Det der imidlertid muliggør, at den i den ideologiske totalitet spiller rollen som "overridealitet" er dens tilsyneladende mere 'immaterielle' karakter: den finder angiveligt sted i de dybeste og højeste tanker, som næppe lader sig 'materialisere' i en tekst. Da hele problematikken manifesterer sig særdeles håndgribeligt i 'NL' er der ikke grund til at bekymre sig om dens påståede immaterialitet.

Den religiøst-filosofiske problematik aftegner det samme billede som den kunstneriske, også her nægter idealiteten at lade sig udtrykke i en B(A). NL er ikke i stand til at trykke sin ateistiske 'idealitet' ind i Gerda, lige så lidt som kunstneren er i stand til at trykke sin ind i sit materiale: "Det var det store Triste, at en Sjæl er altid ene" (p. 213). Umiddelbart kan det måske forekomme mindre indlysende end i tilfældet med den kunstneriske, at der her er tale om en tekstlig-seksuel praksis. Imidlertid kan man for det første henvise til NLs beskrivelse af den ateistiske praksis: "Den uhyre Kjærlighedsstrøm, der nu stiger op mod den Gud, der troes, naar Himlen er tom, da vil den bøje sig hen over Jorden, med elskende Gang imod alle de skønne, menneskelige Egenskaber og Evner, som vi har potenseret med, for at gøre den vor Kjærlighed værd" (p. 123). Det er, som det hedder, ikke tilfældigt at ateismen gennemført beskrives i seksuelle termer, der er en styring fra nogle materielt seksuelle forhold i

baggrunden. For det andet kan man også se problematikens seksuelle karakter indiceret af, at den meget stærkt er knyttet sammen med en explicit seksuel B(A), nemlig NLs forsøg på at lade hans og Gerdas kærlighed være styret alene af "Tankernes og Hjærtets Finhed" (p. 201).

SAMMENFATNING

Oversigt over A-B-manifestationerne. Da de kunstneriske og religiøst-filosofiske praksisser således er sat ind i deres sammenhæng er det nu muligt at samle beskrivelsen i følgende opstilling:

A(A)	A(B)	B(A)	B(B)
		▽	kunstnerisk tekstuel
		▽	religiøst-filosofisk tekstuel
⊕	⊕		drømme- og stemningsarbejde, tekstuel
		▽	⊕ materiel seksuel

+ = manifesteret, ○ = positivt valoriseret, □ = negativt valoriseret
△ = knuses af vilkårligheden, ▽ = inadækvat i forhold til 'idealiteten'.

Først og fremmest kan man konstatere, at det positivt valoriserede skånselsløst bliver knust, mens det negativt valoriserede alene overlever. Dog skal der til det sidste tilføjes, at A(A) og B(B) netop ikke bringer 'liv' til deres manifestanter; mændene, Erik og NL, dør af det og kvinderne lever videre på en måde, der tenderer mod åndelig død og tomgang. Det 'liv' der er i A(A) og B(B) er derfor alene det, at de viser sig stærkere end den positivt valoriserede praksis. Det er det onde princip sejr. At det så indebærer 'død' for ofrene viser netop dets 'onde' karakter. Dette er det første tragiske.

Derudover har vi så de to tekstuelle B(A), som viser sig umulige i den præcise forstand, at ud-trykket aldrig er adækvat i forhold til indholdet. Dette er det andet tragiske. Det eneste sted hvor 'idealiteten' er i behold er i den sfæriske drømmende stemningsdyrkelse.

Imidlertid bliver der tilbage det paradoks, at der til trods for at de tekstuelle B(A) fornægtes, faktisk foreligger et B(A)-produkt, nemlig 'NL'. Nu er det vel at mærke kun et paradoks for den 'NL'ske tanke. Inden for den kan man aflæse en stillingtagen til problemet i den fantastisk elaborerede skrivemåde: det er som om den skrivende gør det yderste for at bearbejde det sproglige materiale, så det optimalt ud-trykker de ideale forhold. Når man skal bedømme resultatet, er det ikke muligt at gøre det

ud fra en idealitetstænkning som den i 'NL' manifesterede, idet den generelle ækvivalent, 'idealiteten', der er målestokken, netop skjuler produktionen. For en sådan tænkning forbliver relationerne mellem på den ene side 'idealiteten', på den anden side den tekstuelle 'realitet', in casu 'NL', gådefulde. Først det øjeblik begge størrelser bliver betragtet i deres tekstualitet og sat ind i praksismodellen, er det muligt for alvor at komme ud over den manifesterede idealitetstænkning. Man vil da kunne se, at 'idealiteten' ikke er nogen mystisk fritsvævende Ånd, men ganske simpelt produktet i en ideologisk praksis, som går ud på at frembringe tekster, som afleder folk fra at erkende og gribe ind i hvad der egentlig foregår, primært i den materielle produktion, sekundært i de tekstuelle praksisser. 'Idealiteten' er, som det er fremgået, ikke den eneste tekst som er 'NL's råmateriale; der blander sig en anden, 'realiteten', og det er disses indbyrdes kamp der foregår i A-B-kombinatorikkens manifestationer. Resultatet er blevet beskrevet fra forskellige sider, men der mangler den, at den splittelse i en uovervindelig modsætning som det hele ender i, er betinget dels af 'idealitetens' og 'realitetens' specifikke karakteristika, dels af at tænkningen ikke bevæger sig ud over betragtningen af en statisk, binær modsætning mellem de to størrelser. Med det første tænkes på, at de materielle produktionsforhold trænger sig på med al deres inautenticitet og utilfredsstillende karakter. I forb. m. 'NL' udspringer inautenticiteten ganske givet af kriminaliseringen af den materielle seksualitet, som igen er betinget af de økonomisk-materielle produktionsforhold. Hvad angår 'idealiteten' er det dens 'ideale' karakter der er ondets rod: den påstår at være noget af enhver produktion uafhængigt og fritsvævende, hvilket formentlig til de fleste tider vil medføre problemer. Endelig har vi selve dualitetstænkningen som i 'NL' direkte er en idealisme. Det er blevet omtalt hvorfra 'idealiteten' og 'realiteten' har deres respektive kendetegn og at disse indebærer en antagonistisk modsætning. A(B) og B(A) er to forsøg på at overvinde denne modsætning, der til stadighed gør sig gældende. De mislykkes begge, enhver mediering viser sig umulig, og slutningen er det store triste og tragiske, krigsdøden og destruktoren. Og hermed siger 'NL' at forsøg på at ændre verdens elendighed vil lide tragiske og patetiske nederlag. For så vidt indtager bogen en reaktionær positur. Men beskrivelsen bør ikke standse ved det, idet resultatet i 'NL' har sin helt specifikke begrundelse i dualitetstænkningen. For den tager virkeligheden sig uigennemskuelig, uforståelig, partikulær og kaotisk ud. Forsøget på at påvirke den, B(A), bliver derfor en ekspedition ud i mørket fra den lille plet, hvor 'idealiteten' lyser op. Det kan da ikke undre at 'realiteten' ikke lader sig oplyse og gennemstrømme af 'idealitet', når aktionens udgangspunkt er blottet for forestilling om 'realiteten' som andet end det, der ligger uden for bevidstheden og subjektet, 'idealitetens' hjemsted.

Den anden begrænsning er uvidenheden om og fortielsen af transforma-

tionsarbejdet i instans 2, en uvidenhed som får verden til på gådefuld vis at bestå af to dele og som samtidig, ikke mindst, udelukker en bevidst og tilstræbt ændring af elendigheden, som ikke lader sig bortforklare.

Endelig er der så dualitetstænkningens blindhed over for dialektikken mellem basis og overbygning: det forhold, at den materielle produktion styrer overbygningen samtidig med at denne styrer den materielle produktion. I dualitetstænkningen kommer alt menneskeligt ovenfra, fra 'idealiteten', og det som åbenlyst ikke gør det, betragtes så som uforanderlige naturlove, der ligger uden for menneskelig indgriben.

Dette er alle de dualitetstænkningens mure som NL løber hovedet imod. Den skrivende gør det ikke i samme grad, for han overskrider faktisk A-B-tænkningens grænse, for så vidt som der kommer en bog ud af det. På den måde kommer han ubevidst til i en tekstuel produktion, der, skønt den i høj grad er en reproduktion af den ideologiske praksis, alligevel lader sig aflæse som vidnesbyrd, dels om den materielle (her primært seksuelle) produktions elendighed, dels om dualitetstænkningens krise. 'NL' er som religionen i det kendte Marx-citat (3) og som sådan fungerer den endnu.

Jørgen Holmgaard,
december 1970

Noter

- (1) Se J.-J. Goux: Numismatiques I-II, in: Tel Quel 35, 36, 1969. En indføring i Goux' teori findes i Jørgen Holmgaard: Introduktion til numismatikken, in: 'poetik' III,4, 1970.
- (2) Den Jacobsenske problematik omkring kristendommen er tydeligere manifesteret i 'Pesten i Bergamo', som jeg har behandlet i 'Den nådeløse idealitet', in: Jørgen Dines Johansen (red.): Analyser af dansk kortprosa, Borgen, 1971.
- (3) "Den religiøse elendighed er på en gang udtryk for og protest mod den virkelige elendighed. Religionen er den betrængte skabnings suk, den er en hjertelos verdens hjerterørrelser, den er åndløse tilstandes åndssindhold. Den er folkets opium." (Citeret efter Karl Marx: Økonomi og filosofi, Gyldendals Uglebøger 1962, pp. 51-52).

Litteraturfortegnelse:

- J. P. Jacobsen: Niels Lyhne, Gyldendals Bibliotek, 1964 = Gyldendals Traneklassikere, 1970.
- Althusser, Louis: For Marx, Bibliotek Rhodos, 1969.
- Brandt, Per Aage: Historien, friheden, teksten. Noter om praksis. IN: Häftan för Kritiska Studier, nr. 1-2, Stockholm 1971.
- Derrida, Jacques: Om grammatologi, Arena, 1970.
- Freud, Sigmund: Drømmetydning, Hans Reitzel, 1965.
- Goux, J.-J.: Numismatiques, I-II. IN: Tel Quel 35, 36. Paris, 1969.
- Marx, Karl: Kapitalen. Bibliotek Rhodos, 1970 f.
- samme: Økonomi og filosofi. Gyldendals Uglebøger, 1962.

Grete Hvidt-Nielsen

SOCIALE UTOPIER

— Strindbergs ideologiske ud- og afviklinger
(1879-87)

Kendskabet til Strindberg som forfatter begrænser sig alt for ofte til formodninger om, at en række personlige kriser indtager en uomgængelig plads, når hans tekster skal underkastes analyse. Denne artikel vil på ingen måde søge at bortforklare at sådanne kriser faktisk styrede en del af forfatterskabets holdning, men gennem analyse af et andet materiale end de kriseprægede tekster, skulle det fremgå, at det er muligt at behandle Strindbergstekster uden stadig henvisning til 'individuelle' psykiske træk og konflikter.

"Tjänstekvinnans son", der er en del af Strindbergs selvbiografi kan meget vel læses som et individs konflikt med modsat rettede tendenser — alene titlen angiver en mulig læsemåde af denne art.

Men adskillige af de foregående tekster som skal behandles her giver udtryk for at andre og væsentligere modsætningsforhold end blot nogle individuelt bestemte hører med i en redegørelse for de problemer, der behandles under en stærkt personlig farvning i selvbiografien.

Min analyse er lagt an på at påvise hvordan Strindbergs ideologisk-politiske udvikling forløber. Og denne hensigt har været bestemmende for det materiale, jeg har valgt ud. Der kunne opregnes flere eksempler end dem, der gives her. Men begrænsningen af teksternes antal har ikke betydet udelukkelse af væsentlige sammenhænge.

Indledningsvis redegøres kort for tendenser i "Röda Rummet" 1879 og "Det nya Riket" 1882 henholdsvis bd. V og bd. X i Samlade Skrifter udgivet 1912-19, alle henvisninger gælder denne udgave. Artiklen "Om det allmänna missnöjet, dess orsaker och botemedel" fra febr. 1884 er i bd. XVI, hvor også teksterne "August Strindbergs Lilla katekes för Underklassen", "Höstsläsk eller den samfundsvådliga reformatoren" (alle fra begyndelsen af -84) er aftrykt.

Den første samling ægteskabshistorier "Giftas. Första delen" fra juni -84 findes i bd. XIV. Novellesamlingen "Utopier i Verkligheten" der blev færdig i slutningen af -85 i bd. XV. Tjänstekvinnans son (skrevet -86 til -87) i bd. XVIII og XIX. Endelig henvises til en langt senere artikel, nemlig "Mitt förhållande till Nietzsche" skrevet i 90'erne, aftrykt i bd. LIV. Der er benyttet breve fra Torsten Eklund "Strindbergs brev", henvisningerne angiver nr. og dato.

I analysen vil jeg forsøge at vise, at ideologien skabes gennem begyndende erkendelse og undersøgelse af flere modsætningsforhold i et